

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Viritetään huumevalistus

Elämäntapaliiton HuuMaa –kokonaisuuden tarkastelua ja tulevaisuussuuntia

Elina Westerholm

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma (210 op)

05/2011

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Koulutusohjelman nimi

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Elina Westerholm	Sivumäärä 50 ja 1 liitesivu
Työn nimi Viritetään huumevalistus – Elämäntapaliiton HuuMaa –kokonaisuuden tarkastelua ja tulevaisuussuuntia	
Ohjaava opettaja Juha Niiranen	
Työn tilaajat Elämäntapaliitto ry, Preventiimi	
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyössä nivotaan yhteen ja tarkastellaan HuuMaa –kokonaisuutta sen alkuvuosista tähän päivään. HuuMaa on Elämäntapaliiton huumeita globaalista näkökulmasta lähestyvä huumetyökokonaisuus, jossa keskitytään perinteisten valistusmetodien sijasta huumetuotannon globaaleihin ongelmiin ja syy – seuraussuhteisiin, sekä viritetään yleistä keskustelua huumeista. Tavoitteena oli tarkastella HuuMaata siinä tuotettujen materiaalien, menetelmien, sekä yhteistyöverkostojen pohjalta, ja selvittää uusia mahdollisia kehityssuuntia HuuMaan toiminnalle tulevaisuudessa. Tilaajana työllä on Elämäntapaliitto, joka on HuuMaa –toimintaa ylläpitävä yhteistoiminta- ja kansalaisjärjestö.</p> <p>Opinnäytetyö tarjoaa ajankohtaisen katsauksen HuuMaan toimintaan, sekä tuoreita ajatuksia ja ehdotuksia HuuMaa –kokonaisuuden kehittämiseen ja oikean suunnan löytämiseen toiminnalle. Ehkäisevän päihdetyön kentällä paraikaa tapahtuvien muutosten ja uudelleen järjestäytymisten myötä parhaassa tapauksessa opinnäytetyöstä on hyötyä Elämäntapaliiton lisäksi myös muiden järjestöjen toiminnassa.</p> <p>Tietoperustan opinnäytetyölle luo kansainvälinen huumausainepolitiikka, virittävä valistus, ehkäisevä päihdetyö, sekä kehitysnäkökulma huumeidentuotannossa. Kehitysnäkökulmalla tarkoitetaan tässä työssä kehitys-, ja kehittyvien maiden roolia huumeidentuotannossa ja huumetaloudessa. Menetelminä työssä on käytetty teemahaastatteluita, sekä omaa havainnointia ja omakohtaisia kokemuksia, joita HuuMaa –kokonaisuudesta oli kertynyt puolen vuoden ajalta ennen opinnäytetyön kirjoittamista. Opinnäytetyötä varten tein kolme teemahaastattelua, joissa haastattelin ehkäisevän päihdetyön ammattilaisista. Kaikilla haastateltavilla oli muodostunut vuosien varrella jonkinlainen henkilökohtainen suhde HuuMaa –kokonaisuuteen.</p> <p>Globaalin näkökulman tuominen huumevalistukseen on tarpeellista, mutta siihen liittyvien asiakokonaisuuksien sisäistäminen vaatii vaivannäköä niin valistajilta kuin valistettavilta. Haastatteluista pystyi poimimaan useita kehitysideoita HuuMaan tulevaisuutta silmällä pitäen. Tärkeimpinä teemoina nousi esille käytettävissä olevat resurssit, monialainen verkostoyhteistyö, sekä ajankohtaisen tietoperustan luominen sekä opiskelija- ja asiantuntijakäyttöön, että koulutusmateriaaliksi.</p> <p>HuuMaa –kokonaisuutta voidaan pitää säilyttämisen arvoisena sen ainutkertaisen luonteensa ja monien mahdollisuuksien vuoksi. Vaikka globaali näkökulma huumetaloudessa ei ole Suomen huumevalistuksen kannalta relevantin argumentti, lienee tärkeää pyrkiä pois huumevalistuksen näkökulmien rajoittuneisuudesta. On tärkeää keskustella rehellisesti ja arkipäiväisesti huumeista, ilman turhaa propagandaa ja kliseitä.</p>	
Asiasanat huumeet, huumepolitiikka, ehkäisevä päihdetyö, maailmanlaajuiset ongelmat	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Name of the Degree Programme

ABSTRACT

Author Elina Westerholm	Number of Pages 50 and 1 attachment
Title Let's activate drug education – reviewing HuuMaa –project and its future prospects	
Supervisor Juha Niiranen	
Subscribers Association for Healthy Lifestyles, Preventiimi	
<p>Abstract</p> <p>The purpose of this thesis is to review the HuuMaa project as a entirety from the very beginning of the project until today. HuuMaa project considers the subject of drugs from the global point of view, and the project is organized by the Association for Healthy Lifestyles (Elämäntapaliitto ry). The project is focused on the global production chain of drugs and the global cause and effect –relationships, instead of more traditional approaches towards the subject. The project also tries to add more public awareness and debate around the subject in general.</p> <p>There are several goals set for this thesis itself. The first objective is to examine what has been done in the project throughout its existence by going through all the materials, used methods and networks of co-operation related to the project. Another objective is to think about possible scenarios and future directions for the project. The thesis was done from the special request of Association for Healthy Lifestyles, a civic organization that focuses on enhancing people's standard of living in Finland on the general basis.</p> <p>This thesis offers a current summary of Project HuuMaa and fresh thoughts and suggestions on how to improve the overall project and attempts to find the right direction for the current operation. Many changes have emerged in the field of substance abuse prevention and hopefully this thesis is able to give some answers and new thoughts to the organizations which are working with these issues.</p> <p>The theoretical knowledge base for the thesis is that of international drug politics, knowledge-based education, substance abuse prevention and development point of view in the production of drugs. In this thesis, the development point of view emphasizes the role of the developing countries in the drug production and economy. Methods used in the thesis are theme interviews, own perception and experiences, which HuuMaa project has brought to me during my half a year writing process. The empirical data consist of three different interviews, in which I interviewed the professionals from the field of substance abuse prevention. All of my interviewees have some kind of personal relationship to HuuMaa project.</p> <p>The conclusion is that bringing the global perspective to the conversation of drug education is necessary, but it is seen that thematic entities related to the matter require much education of the educators. Several development ideas roused from the interviews and can be exploited in the future. The most important themes that came up during the interviews were available resources, diversified network co-operation and the creation of up-to-date basic information ground and materials for the student as well as for professional use.</p> <p>Project HuuMaa is worth maintaining because of its unique nature and for the possibilities that it offers. Although the global perspective in the drugs economy is not a relevant argument in the Finnish drug education point of view, but it is also important to narrow the view of drug education to gain more insight about the entire problematic subject. It is important to be able to discuss honestly and often about drugs without unnecessary propaganda and clichés.</p>	
Keywords drugs, drug politics, substance abuse prevention, global problems	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
1.1 Työn taustaa	5
1.2 Työn idea ja tavoitteet	6
2 GLOBAALIA HUUMEPOLITIIKKAA	7
2.1 Huumausaineet	8
2.2 Kansainvälisen huumausainepolitiikan koordinointi ja keinot	9
2.3 Suomen huumausainepolitiikan globaalilinjauksia	10
3 VALISTUS JA EHKÄISEVÄ PÄIHDETYÖ	12
3.1 Valistamisen vaikeus	12
3.2 Virittävä valistus	13
3.3 Moninainen päihdetyö	15
3.4 Nuorille kohdennettu ehkäisevä päihdetyö	16
3.5 Järjestöjen merkitys ehkäisevässä päihdetyössä	18
4 HUUMAA -HANKE - ERILAINEN NÄKÖKULMA	20
4.1 Ajatuksesta hankkeeksi	21
4.2 Kehitysnäkökulma huumetuotannossa	23
4.3 Yhteistyöverkosto	25
4.4 Menetelmiä ja materiaalia	27
5 HUUMAA –TOIMINNAN TARKASTELUA	31
5.1 Haastattelujen asiantuntijat	32
5.2 Vaikeus riippuu valistajasta	33
5.3 HuuMaa -näkökulman tarpeellisuus suomalaisessa huumevalistuksessa	36
5.4 Kehityssuuntia	38
5.5 HuuMaa –verkoston rakentamista	42
6 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ	43
6.1 Pohdintaa HuuMaa -kokonaisuuden kehittamisestä tulevaisuudessa	44
LÄHTEET	48
LIITTEET	51
Liite 1.	51

1 JOHDANTO

Useimmilla ihmisillä on mielipide huumeista. Omien kokemusteni mukaan mielipiteet edustavat monesti jompaakumpaa ääripäätä, sillä huumekeskustelu on tunteita herättävää. Saamme päivittäin lukea lehdistä uutisia huumausaineista; milloin Meksikossa riehuvasta huumesodasta, milloin uusista muuntohuumeista tai kannabiksen kotikasvatuksesta. Huumeisiin liittyy paljon mystiikkaa, sillä ne eivät näy paljonkaan katukuvassamme, mutta siitä huolimatta pinnan alla kuohuu jatkuvasti. Erityisesti nuorten suhtautuminen huumeisiin on puhuttanut viimeaikoina. Nuorista aikuisista (15-34 v.) 22% kertoo kokeilleensa kannabista. (Forsell & Virtanen ym. 2010) Tämä ei tietenkään tarkoita sitä, että kaikki nämä nuoret käyttäisivät kannabista säännöllisesti. Erityisen huolissaan ollaan oltu asenteista huumeita kohtaan, jotka ovat jatkuvasti lieventyneet suomalaisessa yhteiskunnassa. (THL 2010, 25)

Huumeita ja huumeiden aiheuttamia ongelmia voidaan tarkastella useasta näkökulmasta. Huumausaineiden problematiikka näyttäytyy erilaisena riippuen siitä, mistä perspektiivistä sitä katsomme. Suomen näkökulmasta huumeiden aiheuttamat ongelmat liittyvät lähinnä Venäjältä ja Virosta tuleviin salakuljetuksiin, kannabiksen kotikasvatukseen, sekä uusien huumeiden tehtailuun. (Kotovirta 2011haastattelu) Terveys ja sosiaaliset haitat ovat pitkään olleet pääteemoina suomalaisessa huumevalistuksessa. Globaalilla tasolla tarkasteltuna huumeiden aiheuttamat ongelmat ovat laajempia kokonaisuuksia, joihin liittyy järjestäytynyttä rikollisuutta, ihmiskauppaa, köyhyyttä, luonnon tuhoamista ja monia muita globaalin tason ongelmia. Viimeisten vuosikymmenten aikana tapahtunut viestintäympäristön muutos pakottaa meidät kertomaan asioista avoimesti ja totuudenmukaisesti. (Soikkeli 2004. 69) Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan Elämäntapaliiton HuuMaa –kokonaisuutta, joka on 2000 –luvun alusta alkaen tuonut esille niitä teemoja, jotka liittyvät maailmanlaajuisesti huumeidentuotannon ja huumetalouden aiheuttamiin ongelmiin.

1.1 Työn taustaa

Opinnäytetyön tilaajatahona on yhteistoiminta- ja kansalaisjärjestö Elämäntapaliitto, jonka periaatteena on edistää terveyttä ja sosiaalista hyvinvointia päihdehaittoja ehkäisemällä. Elämäntapaliitto toimii sen puolesta, että päihdekysymysten merkitys kestävä kehityksen kannalta ymmärretään. Se edistää korkeatasoista, tutkittuun tietoon ja kokemukseen perustuvaa yhteiskunnallista ja poliittista keskustelua päihdekysymyksistä. (Elämäntapaliitto 2011a)

Aloitin viime syksynä (2010) Elämäntapaliitossa työskentelemisen suorittamalla opintoihini kuuluvan kehittämisprojektin. Pääsin tekemään projektini HuuMaa –kokonaisuuteen, jossa ei tuolloin ollut yhtään kokopäiväistä työntekijää. HuuMaa on Elämäntapaliiton huumetyökokonaisuus, joka keskittyy huumeidentuotantoon globaalien näkökulmien kautta. Kehittämisprojektin jälkeen, helmikuussa 2011, pääsin aloittamaan opinnäytetyön työstämisen samassa toimintakokonaisuudessa. Jo alun alkaen olin kovin innostunut työskentelemään juuri tämän kokonaisuuden parissa, sillä teemat joiden ympärillä HuuMaa pyörii, ovat kiinnostaneet minua jo pidemmän aikaa. Työn edetessä kiinnostus huumetalouden lonkeroihin on vain kasvanut, ja on ilo paneutua aiheeseen, joka todella kiinnostaa.

1.2 Työn idea ja tavoitteet

HuuMaa –kokonaisuus on toiminut tällä hetkellä yli kymmenen vuotta, tehden päämäärätietoista työtä huumeiden koko tuotantoketjun ja siihen liittyvien haittavaikutusten esiintuomiseksi suomalaisen ehkäisevän päihdetyön kentällä. HuuMaassa vuosien varrella tuotetut materiaalit ja menetelmät, sekä tiivis yhteistyö muiden alalla vaikuttavien järjestöjen ja verkostojen kanssa ovat olleet suuri osa toimintakokonaisuutta.

Opinnäytetyön ajatuksena on tarkastella HuuMaa –kokonaisuutta sen alkuaajoista tähän päivään. Tarkoituksena on selvittää mitä vuosien varrella HuuMaassa on tehty, minkä takia, ja onko toiminnalla ollut vaikutusta päihdekasvatuksen näkökulmasta. HuuMaa -verkosto, HuuMaa näkökulman tarpeellisuus suomalaisessa huumausainekeskustelussa, sekä HuuMaa -kokonaisuuden tulevaisuus ovat opinnäytetyön kantavia teemoja. Tavoitteena on kartoittaa uusia tapoja ja toimintamalleja toteuttaa Huu-

Maata tulevaisuudessa, sekä pohtia, mihin suuntaan HuuMaa –kokonaisuutta kannattaisi lähteä kehittämään.

Lähden liikkeelle HuuMaa –kokonaisuutta koskevien käsitteiden avaamisesta. HuuMaan globaali näkökulma vaatii tutustumista kansainväliseen huumausainepolitiikkaan, sekä niihin malleihin, joiden mukaan huumausainepolitiikkaa toteutetaan meillä ja maailmalla. Tämän jälkeen kerron Suomessa tehtävästä valistuksesta, sekä ehkäisevän päihdetyön kentästä. HuuMaa –kokonaisuus perustuu suurelta osin niin sanotun virittävän valistuksen teoriaan, jossa valistuksella ei pyritä vaikuttamaan niinkään yksittäisten ihmisten tekemiin huumeita koskeviin valintoihin, vaan koko huumeista käytävään keskusteluun. Lähennyn HuuMaa –kokonaisuutta käsittelemällä erikseen nuorille kohdennettua, sekä järjestöjen toteuttamaa ehkäisevää päihdetyötä. HuuMaa –kokonaisuuden kannalta lienee tärkeää tutustua myös huumeidentuotannon kehitysnäkökulmaan, jota käsittelen HuuMaa –näkökulmaan perehtymisen yhteydessä.

Tarkastelen ja arvioin HuuMaa –kokonaisuutta tekemieni asiantuntijahaastatteluiden, oman havainnointini, sekä Elämäntapaliitolta saatujen toimintasuunnitelmien ja raporttien pohjalta. Taustalla vaikuttavat myös keskustelut, joita olen käynyt työntekijänä Elämäntapaliitossa.

2 GLOBAALIA HUUMEPOLITIIKKAA

Käsiteltäessä kansainväliseen huumausainekeskusteluun ja huumeiden aiheuttamiin globaaleihin ongelmiin perustuvaa huumevalistusmetodia, on hyvä luoda katse hetkeksi olennaisiin käsitteisiin. Huumausaineet eivät toki ole uusi villitys maailmassa vaan monien huumeiden juuret ulottuvat tuhansien vuosien takaiseen historiaan. Ei liene olemassa ainuttakaan sellaista yhteisöä ja tapakulttuuria, johon ei kuuluisi jonkin päihdyttävän aineen käyttö osana kulttuuria. (Weckroth 2001. 30) Päihteiden käytön kulttuurisidonnaisuus tekee joistain päihteistä meillä sallittavampia kuin toisista. Myös tapa käyttää päihdettä vaihtelee eri puolilla maailmaa. Esimerkiksi voi ottaa eroavaisuudet suomalaisen ja keskieurooppalaisen alkoholikulttuurin välillä, joka kar-

rikoidusti on se, että suomalaiset juovat humaltuakseen kun Keski-Euroopassa juodaan pikemminkin seuran vuoksi. (Weckroth 2001. 33)

Vaikka huumausainepolitiikassa on valtioiden välisiä linjauseroja muun muassa rangaistusten, rankaisemattomuuden, hoitoonohjauksen ja huumeiden hallussapidon suhteen, on silti tärkeää, että kansainvälisellä tasolla on tiettyjä yhteisiä sääntöjä ja sopimuksia joita noudatetaan. Tässä kappaleessa käsitellään huumausaineita, sekä niitä keinoja, joilla huumausaineita kontrolloidaan meillä ja maailmalla.

2.1 Huumausaineet

Vaikka alkoholi lienee vanhin ihmisten maailmanlaajuisesti käyttämä päihdyttävä (ensimmäiset merkinnät n. 6000 eaa), on myös huumeita käytetty erilaisissa rituaaleissa sekä kipujen lievityksessä jo ainakin 6000 vuotta. Varhaisimpia huumaavia kasveja olivat muun muassa oopiumi, kannabis, kokapensas, jotkin kaktukset, betelpähkinä ja karpässienet. (Ahlström 2003. 20)

Huumeet eivät ole Suomessakaan uusi ilmiö, vaan niiden käyttö juontaa juurensa ainakin 1700-luvulle, jolloin teologian tohtori Anders Chydeniuksen tiedetään yrittäneen valmistaa itse oopiumia kotikonstein. Huumausaineista on myös mainintoja sanomalehdissä aina 1700-luvulta lähtien. 1800-luvun puolenvälin jälkeen alettiin narkomaniasta puhua sairautena, ja alettiin etsiä erilaisia keinoja sen hoitoon. (Ylikangas 2009. 17, 38)

Päihteitä ja huumausaineita voidaan luokitella monin eri tavoin. Päihteitä ovat alkoholi, tupakka, huumausaineet sekä päihtymistarkoitukseen käytetyt lääkkeet ja liuotteet. (Soikkeli 2004. 14) Yleiskielessä huumausaineena tai huumeena pidetään joskus mitä tahansa päihdyttävää tai huumaavaa ainetta paitsi alkoholia ja ehkä tupakkaa (Päihdelinkki 2006). Todellisuudessa aineesta tulee oikeudellisesta näkökulmasta huumausaine silloin, kun sosiaali- ja terveysministeriö lisää aineen huumausaineluetteloon. Näihin aineisiin sovelletaan rikos- ja pakkokeinolain säännöksiä huumausainerikoksista, sekä huumausainelain ja -asetuksen säännöksiä huumausaineiden laillisen käsittelyn valvonnasta. (Soikkeli 2004. 14-15) Laajimmillaan huumausaineilla

tarkoitetaan kaikkia niitä aineita, jotka vaikuttavat ihmisen psyykkisiin toimintoihin, tunteisiin, mielialoihin ja kognitioihin. Näitä niin sanottuihin psykoaktiivisiin tai psyko-trooppisiin aineisiin on luokiteltu farmakologiassa yli 1500 yhdistettä. (Ylikangas 2009. 11)

Huumausaineet voidaan jaotella esimerkiksi tuotantotavan mukaan *kasviperäisiin huumeisiin* (kokaiini, morfiini, kannabis) ja *synteettisiin huumeisiin* (amfetamiini, ekstaasi, LSD). Toinen tapa on luokitella huumeita vaikutuksien mukaan: *Keskushermostoa lamaavat aineet* (heroiini, GHB eli "gamma" ja GBL eli "lakka"), *piristävät aineet* (kokaiini, amfetamiini ja sen johdannaiset, esim. ekstaasi ja metamfetamiini) ja *psykedeelit/hallusinogeenit* (kannabis, LSD) (mm. Seppälä & Mikkola 2004.)

Kolmas tapa voisi olla jakaa huumeita ainekohtaisesti, esimerkiksi opiaatit, kannabioidit, amfetamiini ja sen johdannaiset jne.

Sitä mukaa kun huumaavia aineita kielletään ja laitetaan rikoslain alaiseksi, kehitellään uusia aineita, joita ei ole vielä kielletty. Tuotekehittely huumeiden osalta on melko nopeaa, joten lait laahaavat aina hiukan perässä tässä kilpajuoksussa. (Soikkeli 2004. 16) Aineiden kehittelyn tarkoituksena on huumausaineita hieman muuntelemalla saada aikaan uutta ainetta, mikä eroaa koostumuksiltaan ja vaikutuksiltaan vain hieman kielletystä huumausaineesta, mutta ei ole vielä laitonta. (emt. 16) Ongelmallisinta näissä uusissa *muuntohuumeissa* on se, ettei niiden tarkkoja vaikutuksia ja tarkkaa koostumusta tiedetä, joten yliannostuksen riski on suuri. Myrkytystapauksissa potilaiden hoito on erittäin vaikeaa, jos kyseessä on tuntematon huume. (Laine & Hoppu 2007. 2160)

Vanhempia muuntohuumeita on esimerkiksi ekstaasi ja gamma. Uudempia tietoon tulleita aineita on mm. synteettisiä kannabinoideja sisältävät spice-tuotteet sekä kesällä 2010 kielletty MDPV, mikä tunnetaan myös nimellä "aakkoset".

2.2 Kansainvälisen huumausainepolitiikan koordinointi ja keinot

Huumausainepolitiikka on laaja kokonaisuus, joka kietoutuu useiden kansainvälisten ja kansallisten sopimusten sekä julistusten ympärille. Kansainvälisen huumeepolitiikan

linjauksiin on vaikuttamassa muun muassa YK:n ja EU:n alaisuuteen perustetut toimielimet, jotka ovat erikoistuneet käsittelemään kaikkea huumeisiin liittyvää toimintaa.

Kansainvälisellä tasolla tärkeä toimielin on YK:n huumausaineohjelma (UNDCP), joka koordinoi koko YK:n huumausaineyhteistyötä. YK:n toiminta perustuu kansainvälisiin huumausaineyleissopimuksiin vuosilta 1961, 1971 ja 1988, ja myös kansalliset huumausainelait on säädetty näiden sopimusten pohjalta. (Päihdelinkki, 2005) Muita YK:n huumeisiin erikoistuneita toimielimiä ovat kansainvälinen huumevalvontalautakunta (INCB) ja huumausainetoimikunta (CND). Erityisjärjestöjen lisäksi monet muut YK:n osastot ja toimielimet käsittelevät huumeita osana muuta toimintaansa.

EU:n tasolla huumeasioiden hoito on levittäytynyt edellistä laajemmalle alueelle. Eurooppalaista huumausaineyhteistyötä koordinoidaan Euroopan neuvoston yhteydessä toimivassa hallitustenvälisessä Pompidou-ryhmässä, joka tuottaa muun muassa vuosittaisen raportin eräiden EU maiden huumetrendien kehityksestä. Huumekontrollista vastaa suurelta osin Europolin huumeyksikkö (EDU). Kontrolliviranomaisten yhteistyötä koordinoi myös maailman tullijärjestö WCO. Euroopan Unionin komission huumekoordinaatioyksikkö koordinoi EU:n huumeysteistyötä, jota toteutetaan käytännössä useissa pääosastoissa. EU on perustanut myös huumeaseurantakeskuksen (EMCDDA) Lissaboniin. Keskuksessa kerätään tietoja jäsenmaiden huumetilanteesta, sekä koordinoidaan jäsenmaissa tapahtuvaa huume tutkimusta. (Päihdelinkki 2005)

Huumepolitiikan toteutustavat vaihtelevat eri maissa. Erilaisia toteutuskeinoja ovat esimerkiksi huumeiden tarjonnan ehkäisy (repression), kysynnän ehkäisy (prevention), haittojen vähentäminen (harm reduction), ja huumeiden laillistaminen. Euroopassa huumepolitiikka on yleisesti pohjautunut tarjonnan ehkäisyyn. Toisena ”päävaihtoehtona” on toteutettu haittojen vähentämisen periaatetta. (Sarvanti 1997. 201)

2.3 Suomen huumausainepolitiikan globaalilinjauksia

Suomen huumausainepolitiikkaa koordinoi Sosiaali- ja terveysministeriö yhteistyössä eri hallinnonalojen kanssa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2011) Huumausainepolitiikan tavoitteena Suomessa on huumausaineiden käytön ja levittämisen ehkäiseminen siten, että niiden käytöstä ja torjunnasta aiheutuvat taloudelliset, sosiaaliset ja yksilölliset haitat ja kustannukset jäävät mahdollisimman pieniksi. Huumausainepolitiikkaa toteutetaan muun muassa kansallisen lainsäädännön, yhteisöläinsäädännön, sekä kansallisten, että kansainvälisten sopimusten mukaisesti. (Valtioneuvoston periaatepäätös – Suomen toimintalinja kansainvälisessä huumausainetorjunnassa 2008-2011)

Laittomien huumeiden käyttö kriminalisoitiin Suomessa vuoden 1966 asetuksessa ja vuoden 1972 huumausainelaissa. Tämä teki huumeiden käytöstä rikollista toimintaa. Tuohon aikaan Suomessa säädetty kriminalisointi oli kansainvälisellä tasolla melko harvinainen ratkaisu. (Sarvanti 1997. 206) Tämän jälkeen huumausaineita koskevat lait ovat askel askeleelta tiukentuneet. Suomessa harjoitetaankin kansainvälisesti vertailtuna melko tiukkaa huumepolitiikkaa. Suomi ei ole kuitenkaan linjauksillaan tiukimman huumepolitiikan harjoittaja, vaan esimerkiksi Ruotsia, jossa harjoitetaan ns. puhdaspiirteistä rajoittavaa huumepolitiikkaa, voidaan pitää ankaramman huumepoliittisen linjan valtiona. (Sarvanti 1997. 203)

Kansainvälisellä tasolla Suomi on sitoutunut huumausainetorjuntaan osallistumalla Euroopan unionin yhteisen huumausainepolitiikan aktiiviseen suunnitteluun ja toteutukseen sekä osallistumalla Yhdistyneiden kansakuntien, Euroopan neuvoston sekä Pohjoismaiden ministerineuvoston huumausainepoliittisiin foorumeihin. Suomi osallistuu myös yhtenä päärahoittajamaana UNODC:n toiminnan kehittämiseen. (Valtioneuvoston periaatepäätös – Suomen toimintalinja kansainvälisessä huumausainetorjunnassa 2008-2011)

Yhtenä Valtioneuvoston asettamana tavoitteena Suomen kansainväliseen huumausaineiden torjuntaan on ottaa huomioon kehittyneiden ja kehittyvien maiden erilaiset mahdollisuudet rakentaa hallintoa ja vahvistaa kansalaisyhteiskuntaa, jolla huumausaineongelmiin voidaan monipuolisesti vastata. Suomi haluaa tukea huumeidentorjuntaa erityisesti sellaisilla alueilla joilla on merkitystä Suomen huumausaineongelmalle, tai huumausaineongelmalla on merkittävä vaikutus alueen kestäväan kehityk-

seen. (Valtioneuvoston periaatepäätös – Suomen toimintalinja kansainvälisessä huumausainetorjunnassa 2008-2011) Suomen harjoittamassa huumausainepoliitikassa ymmärretään siis hyvin huumeisiin liittyvä kehityspoliittinen näkökulma.

3 VALISTUS JA EHKÄISEVÄ PÄIHDETYÖ

Valistus on tärkeä osa ehkäisevää päihdetyötä. Se ei ole kuitenkaan synonyymi ehkäisevälle päihdetyölle, vaan ainoastaan osa laajempaa valtakunnallista tai paikallista päihde- tai huumestrategiaa. Suomalaisen huumestrategian mukaan huumeongelmien parhaita ehkäisykeinoja ovat, erityisesti alttiissa asemassa oleville nuorille sekä ongelmakäyttäjille suunnatut, hyvinvointi- ja hoitopalvelut ja paikalliset yhteistyöverkostot. Valistuksella on kuitenkin korvaamaton rooli erilaisissa päihde- ja huumeohjelmissa. (Soikkeli 2001. 48)

3.1 Valistamisen vaikeus

Valistus ja valistaminen saattavat kuulostaa joidenkin mielestä vanhanaikaisilta ja kankeilta termeiltä, joista tulee ensimmäisenä mieleen omassa nuoruudessa koetut koulun ”turmiolantommimaiset” päihdevalistustunnit. Valistusta voidaan lähestyä monesta eri näkökulmasta, ja valistuksella pyritään vaikuttamaan monin eri tavoin ja eri asioihin. Joiltain osin voidaan puhua myös päihdekasvatuksesta tai jopa päihdevalaistuksesta (Soikkeli 2004. 30). Vaikka päihdevalistus -termi on vanha ja siihen voidaan liittää monia negatiivisia mielikuvia, niin keinot tehdä valistustyötä ovat vuosien varrella muuttuneet ja monipuolistuneet. Myös työn kohdentamista on kehitetty oikeaan suuntaan, jotta valistuksen vaikuttavuus pystyttäisiin maksimoimaan. Mielikuvat joita päihdevalistukseen usein liitetään ovat pikkuhiljaa muuttumassa, kun nykypäivän päihdetyöjärjestöt, -organisaatiot ja -verkostot uudistavat kenttää.

Partanen ja Parviainen (1979) ovat listanneet erityyppisiä päämääriä joihin valistuksella voidaan pyrkiä. Yrityksenä voi olla 1. vaikuttaa ihmisten tietoisuuteen ja asen-

teisiin, 2. luoda normilähteitä ja paineita, ja jopa moralisoida, sekä 3. vaikuttaa yhteiskunnallisella tasolla yrittäen vaikuttaa lakeihin ja poliittiseen päätöksentekoon, ja tätä kautta saada tukea toimille, joiden avulla voidaan säädellä ihmisten elämäntapoja kiertoteitse. Virtasen (1981) mukaan tähän listaan voisi lisätä vielä yhden päämäärän, joka on ns. ”suopeuden hankkiminen”. (Hemánus, Partanen & Virtanen 1987. 195-196) Esimerkkinä voisi pitää Panimoteollisuuden viimevuotisia ”Kännissä olet ääliö” -mainoskampanjoita, joilla pyritään viestittämään, että yhtiö tuntee vastuunsa alkoholin käyttötavoista ja niistä ongelmista joita alkoholi tuo yhteiskuntaamme.

3.2 Virittävä valistus

Yleisimpänä päihdevalistusmallina voidaan pitää niin sanottua ”lääkeruiskumallia”, eli tieto-asenne-käyttäytyminen –teoriaa, jossa valistaja valistaa ja vaikuttaa tällä tavoin vastaanottajan tietoihin. Kun vastaanottaja saa uutta tietoa (esimerkiksi huumeiden vaarallisuudesta) hänen asenteensa muuttuvat. Asenteet puolestaan ohjaavat käyttäytymistä, ja näin ollen valistusta saanut henkilö muuttaa omaa käyttäytymistään. Termi ”lääkeruiskumalli” juontaa juurensa mielikuvasta, jossa valistaja ruiskuttaa uutta tietoa passiiviseen vastaanottajaan. Ongelmana tässä mallissa on se, etteivät ihmiset käyttäydy aina rationaalisesti. Eri ihmiset voivat tulkita tai ymmärtää viestit eri tavoin ja voivat tehdä asioista erilaisia johtopäätöksiä. (Soikkeli 2004. 34-35)

Valistusviestin omaksuminen ja oman käyttäytymismallin muuttaminen on pitkä prosessi, jota ei yhdellä valistuskerralla pystytä muuttamaan. Asennemuutokset ovat yleensä vaikeita sekä nuorille että aikuisille. Useilla ihmisillä päihteisiin liittyy paljon positiivisia mielikuvia ja kokemuksia, jotka muokkaavat heidän asennoitumistaan päihteitä kohtaa. (Pylkkänen & Viitanen & Vuohelainen 2009. 21-23) Valistusprosessissa tarvitaan aikaa, jotta valistettava pystyy omaksumaan aiheen ja alkaa prosessoida itse ajatusta, sekä herkkyyttä ja keskustelevaa otetta, jotta valistettava itse saa osallisuuden tunteen ja mahdollisuuden miettiä vaihtoehtoja. Oikea tieto auttaa valistettavaa tekemään itse valintoja suhteestaan päihteisiin. (emt. 23)

1980 -luvun loppupuolella suomalaiset viestinnän tutkijat kehittivät uuden päihdevalistusmallin, jossa päihdevalistuksen ajattelua laajennettiin yksilövalintoja koskevasta

linjasta yleisempään, koko yhteiskuntaa ja kulttuuria koskettavaan, tasoon. (Soikkeli 2004. 35) Tätä teoriaa kutsutaan *virittäväksi valistukseksi*, ja sitä voidaan edelliseen lääkeruiskumalliin verraten nimittää ”nuotiomalliksi”, jossa nuotio kuvaa mielipiteiden vaihtoa julkisella ja yksityisellä tasolla. Ihmiset kokoontuvat nuotion ääreen ja käyttävät sitä niin kuin itse haluavat. Toiset hyödyntävät sen lämpöä enemmän, kun toiset taas tulevat nuotiolle ainoastaan seuran vuoksi. Valistajan tehtävä on pitää nuotion liekkiä yllä ja varmistaa, että raaka-ainetta keskusteluun on riittävästi. (Soikkeli 2004. 36 & Elämänmtapaliitto 2004) Joku saattaa saada keskustelusta kipinän ja muuttaa asenteitaan ja käyttäytymismallejaan.

Kun pohditaan sitä, kuinka elintapoja pystyttäisiin muuttamaan paremmaksi valistuksen keinoin, tuntuu ilmeiseltä, että valistus on ennen kaikkea yhteiskunnallisen vaikuttamisen tapa (Hemánus & Partanen & Virtanen 1987. 7). Virittävällä valistuksella pyritään pidempiaikaiseen ja hitaasti tapahtuvaan mielipideilmaston muuttumiseen. Tämän seurauksena voidaan saavuttaa pysyviä muutoksia päihteidenkäyttökulttuurissa sekä vallitsevissa asenteissa. Valistuksen ei pidä pyrkiä päihteiden käyttötapojen suoraan ohjaamiseen, vaan käyttötapoja ylläpitävien mekanismien paljastamiseen ja näkyväksi tekemiseen (Hemánus & Partanen & Virtanen 1987. 19, 32 & Soikkeli 2010.36). Tämän valistuksen periaatteena on julkiseen keskusteluun puuttuminen tuomalla esille uusia aloitteita, aineksia ja puheenaiheita. (Soikkeli 2001. 60-62) Virittävä valistus on tuonut mukanaan ennen kaikkea näkökulmien avartumista ja valistussanomien kääntymistä pois pelkästä terveystieteestä. 80-luvulta lähtien on päihdekeskusteluissa pystytty nostamaan esille monia aktiivisia kansanryhmiä kiinnostavia näkökulmia, kuten päihdeteollisuuden oikeudenmukaisuus, ympäristöhaitat, kehitysmaiden ongelmat, sekä lapsiin ja nuoriin kohdistuva mainonta. (Soikkeli 2004. 37)

Elämäntapaliiton HuuMaa –kokonaisuus on yksi esimerkki virittävästä valistuksesta, sillä tämän huumetyöhankkeen valistuskäytäntönä on yleiseen keskusteluun sekä ehkäisevää päihdetyötä tekeviin henkilöihin vaikuttaminen tuomalla esille uusia näkökulmia huumevalistuksen kentällä. Monet ehkäisevän päihdetyön kampanjat voidaan lukea virittäväksi valistukseksi, sillä ne pyrkivät tuomaan oman näkökulman mediaan ja ihmisten tietouteen. Voidaan tietenkin miettiä sitä, kuinka paljon eri kampanjat saavat aikaan todellisia käyttäytymisen muutoksia, eli kuinka virittäviä ne ovat.

Joskus kampanjat voivat saada aikaan suurenkin keskustelun, joka voi haarautua hyvin moniulotteiseksi kynnyskysymykseksi yhteiskunnassa. (Hemánus & Partanen & Virtanen 1987. 14.) Valistuksen virittävyys riippuu itse sanomasta, sekä vallitsevasta mielipideilmastosta. Jokin sanoma saattaa jonakin ajankohtana aiheuttaa valtavan polemiikin, kun taas toisena ajankohtana se saatetaan ohittaa olankohautuksella. (emt. 18)

3.3 Moninainen päihdetyö

Kun puhutaan päihdetyöstä yhtenä suurena käsitteenä, täytyy ymmärtää, että termin sisälle mahtuu paljon erilaista työtä sisältäen eri tavoitteet, työn kohteet, ympäristön ja työtavat. Jotta voitaisiin tietää edes hieman tarkemmin minkälaisesta työstä on kysymys, kannattaa päihdetyöstä erotella kaksi pääkategoriaa. Nämä ovat korjaava työ ja ehkäisevä työ. Rajanveto näiden kahden välille voi olla välillä hankalaa, ja raja onkin usein häilyvä. Tässä opinnäytetyössä jätetään käsittelemättä ns. korjaavan päihdetyö ja keskitytään ehkäisevään työhön, sillä se on tämän työn kannalta olennaisempaa.

Ehkäisevä päihdetyö on yksi osa sitä laajaa työtä, mitä tehdään hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi. (Forsell & Virtanen ym. 2010. 46) Ehkäisevällä päihdetyöllä pyritään edistämään ihmisten terveyttä, turvallisuutta ja hyvinvointia. Tavoitteena on ehkäistä ja vähentää päihdehaittoja ja lisätä päihteisiin liittyvien ilmiöiden ymmärrystä ja hallintaa. Näihin tavoitteisiin yritetään päästä vähentämällä päihteiden kysyntää, tarjontaa ja saatavuutta. (mm. Stakes 2006. 6 & Stakes 2007. 10) Ehkäisevä päihdetyö voidaan jakaa työn kohdentamisen mukaan yleiseen ehkäisyyn ja riskiehkäisyyn. Yleisen ehkäisyn piiriin kuuluu kaikkien ihmisten päihteiden käytön aloittamisen ehkäiseminen tai myöhentäminen. Toiminnalla yritetään myös ehkäistä päihteiden uudelleen aloittamista ja lisäävää käyttöä. Yleinen ehkäisy kohdistuu koko väestöön tai johonkin sen osaan, jota ei ole valittu päihteiden käytön tai sen riskitekijöiden perusteella. Yleistä ehkäisyä ovat esimerkiksi joukkotiedotuskampanjat sekä kaikille tarjottu koulun päihdeopetus. (Opetusministeriö 2007. 21)

Joillakin ihmisillä on suurempi riski päätyä päihteidenkäyttäjiksi esimerkiksi taustansa, lähipiirinsä tai elinympäristönsä takia. Riskiehkäisyä on sellainen toiminta, joita tarjotaan yksilöille tai ryhmille, joiden riski käyttää päihteitä ongelmallisesti on suurempi kuin muilla (esimerkiksi päihdeongelmaisten vanhempien lapsille). Riskiehkäisy on myös puuttumista sellaiseen päihteiden käyttöön, joka ennustaa ongelmakäyttöä. (Opetusministeriö 2007. 21) Esimerkiksi nuoret huumausaineiden kokeilijat ja hälyttävän paljon alkoholia käyttävät nuoret ovat riskiehkäisyn piirissä. Riskiehkäisyyn lukeutuu myös sellainen ehkäisevä työ, jota toteutetaan päihdeongelmiensa kanssa jo hoidossa olleiden parissa. Tältä osin ehkäisevän ja korjaavan työn raja voi olla häilyvä.

Menetelmiä ehkäisevän päihdetyön toteuttamiseen on useita, ja ne voivat olla toisistaan todella poikkeavia. Menetelmien kirjo johtuu osin siitä, että työtä voidaan kohdentaa niin monille eri ryhmille ja työtä toteutetaan monella eri tasolla. Eri tasoja, joilla ehkäisevää päihdetyötä toteutetaan, ovat yksilö, hänen lähisuhteensa, paikallisyhteisöt, yhteiskunta ja kansainvälinen taso (Stakes 2006. 8-9).

Ehkäisevää päihdetyötä toteutetaan kunnissa, järjestöissä ja erilaisissa muissa yhteisöissä. Työ on muotoutunut vuosien varrella verkostomaiseksi ja moniammatilliseksi työksi, sillä ehkäisevän päihdetyön kenttä on hyvin suuri. (Stakes 2006. 7) Ehkäisevä päihdetyö on lakisääteistä toimintaa, jonka perustana on muun muassa raittiustyölaki, päihdehuoltolaki, tupakkalaki, alkoholilaki, huumausainelaki, lastensuojelulaki ja kansanterveyslaki (emt. 7). Jotkut tekevät ehkäisevää päihdetyötä pääasiallisena työnään ja joillakin se kuuluu työnkuvaan vain pienenä osana muuta toimintaa. Ehkäisevää päihdetyötä tehdään kunnissa muun muassa äitiys- ja lastenneuvolassa, päivähoidossa, kouluterveydenhuollossa, nuorisotyössä ja työterveyshuollossa. Ehkäisevän päihdetyön parissa työskentelee myös järjestöt ja muut toimijat, kuten seurakunnat, poliisi ja elinkeinoelämän edustajat.

3.4 Nuorille kohdennettu ehkäisevä päihdetyö

Kun puhutaan nuorille kohdennetusta työstä, on ensin tarpeellista miettiä, kuka oikeastaan on nuori. Nuori voidaan määritellä eri tavoin. Nuorisolaissa (27.1.2006/72)

nuorilla tarkoitetaan alle 29 –vuotiaita, mutta siinä nuoruuden alkamisikää ei ole määriteltä. Päihteistä puhuttaessa voi eräänlaisen rajanvedon tehdä 18 ikävuoteen, eli täysi-ikäisyyteen, jolloin monet päihteet tulevat laillisiksi käyttää. Kouluissa ja nuorisotaloilla tehtävä päihdetyö kohdistuu alle 18-vuotiaisiin. Tällöin ensisijaisessa asemassa on lakisääteisten ikärajojen merkityksen korostaminen (Pylkkänen & Viitanen & Vuohelainen (toim.) 2009.11). Täysi-ikäisten parissa työskenneltäessä päähuomio on usein vastuullisessa päihteiden käytössä sekä riskien tiedostamisessa. (emt. 11) Nuorille suunnattu päihdekasvatus aloitetaan melko varhain. Jo alakouluikäisille lapsille pidetään kouluissa päihdevalistustunteja keskustelemalla päihteiden vaikutuksista ja vaarallisuudesta. Tämä on tarpeellista, sillä päihdekokeilut ja kokemukset päihteistä syntyvät joillakin kovin nuorena. Viime vuosien nuorten raittiuden myönteinen kehitys on pysähtynyt 14–18-vuotiailla ja molemmilla sukupuolilla parin viime vuoden aikana. Täysi-ikäisyyden kynnyksellä olevilla nuorilla alkoholinkäytön laskusuunta on kääntynyt myös nousuun, samoin kuin humalajuominen. Alle 13-vuotiaat elävät vielä lapsuutta, eivätkä päihteet kuulu tämänikäisten arkipäivään, joten päihteidenkäyttö tämän ikäisillä on vielä harvinaista. (Koste (toim.) 2010. 35) Vaikka lapsien päihteiden käyttö onkin harvinaista, ovat lapset tekemisissä päihteiden kanssa myös vanhempiensa kautta. Vuoden 1994 ja 2004 lasinen lapsuus tutkimusten mukaan joka kymmenennelle (10%) lapselle aiheutuu haittaa eri muodoissa vanhempien alkoholin käytöstä. (Lapsiasiavaltuutettu 2009)

Yhdeksi nuorisolain tavoitteiden toteuttamisen lähtökohdaksi on kirjattu terveet elämäntavat, johon nuorille suunnatulla ehkäisevällä päihdetyöllä pyritään vastaamaan. Myös perustuslain (11.6.1999/731) nojalla nuorille kohdennettua ehkäisevää päihdetyötä voidaan pitää tärkeänä, sillä päihteiden käytöstä koituvat riskit ja elämänvaikeudet voivat rajoittaa nuorten perusoikeuksien toteutumista, ja jopa estää heitä osallistumasta yhdenvertaisesti muiden kanssa yhteiskunnan normaaliin toimintaan. (Pylkkänen & Viitanen & Vuohelainen (toim.) 2009. 4)

Ehkäisevä päihdetyö on pirstaloitunut monille eri elämänalueille, mikä edesauttaa nuoren törmäämistä aiheeseen monissa paikoissa, kuten eri kasvatus- ja oppimisympäristöissä. Erilaisissa ympäristöissä tapahtuvalla toiminnalla on erilaisia ominaispiirteitä, ja oppimisen näkökulmasta kasvatuksen ja ehkäisevän päihdetyön moniulotteisuus on tärkeää. Näitä kasvatus- ja oppimisympäristöjä ovat mm. koulut

(formaalinen kasvatus), perhe, nuorisotalot, kerhot (nonformaalinen kasvatus), erilaiset mediat, kaverit (informaalinen oppiminen) sekä satunnaisesti eri tilanteissa kokemusten ja erehdysten kautta oppiminen (satunnaisoppiminen). (Nivala & Saastamoinen (toim.) 2007. 48-50) Ehkäisevä päihdetyö vaikuttaa näillä kaikilla elämänaalueilla.

Nuorisoalan ehkäisevä päihdetyö eroaa päihdetyöstä kasvatustavoitteidensa lisäksi myös painopisteeltään. Aikuisväestöön kohdennetussa päihdetyössä korostetaan terveyshaittoja ja riskitekijöitä, kun taas nuorten parissa painopisteenä on kokonaisvaltainen elämänhallinta, eikä päihteistä tarvitse välttämättä puhua laisinkaan. Tärkeintä on oman elämänhallinnan rakentaminen. (Pylkkänen & Viitanen & Vuohelainen (toim.) 2009. 12) Nuorille kohdennetussa ehkäisevässä päihdetyössä tarvitaan omia menetelmiä sekä niiden oikeinkohdentamista. Oikeiden menetelmien avulla pystytään parhaassa tapauksessa vahvistamaan yksittäisen nuoren itsetuntoa ja arvomaailmaa, auttamaan valintojen tekemisessä sekä saamaan henkilökohtaista tukea ja kuntoutusta. Nuorten muodostamien ryhmien kannalta näillä menetelmillä pyritään yleiseen sosiaaliseen vahvistamiseen, sosiaalisten taitojen parantamiseen, ryhmäpaineen sietämiseen, sekä mahdollisesti oikein kohdennettuun pienryhmätoimintaan. (emt. 16)

3.5 Järjestöjen merkitys ehkäisevässä päihdetyössä

Vaikka päävastuu ehkäisevän päihdetyön toteuttamisesta on valtiolla ja kunnilla, ovat ehkäisevän päihdetyön järjestöt alan kantava voimavara. Järjestöt toteuttavat, tai ovat mukana suuressa osassa myös koulujen ja nuorisotalojen tekemää päihdetyötä. Erityisesti päihdehuollossa kolmannen sektorin rooli on merkittävä, sillä huomattava osa päihdehuollon erityispalveluista on järjestöjen ylläpitämiä. Esimerkiksi A-klinikkasäätiöllä oli vuonna 2005 sopimus 106 kunnan kanssa a-klinikkapalveluiden, nuorisoasemapalveluiden tai kuntoutuspalveluiden tuottamisesta. (Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:17. 25-26) Myös lähes kaikki ensi- ja turvakodit sekä päihdeongelmaisten asumispalvelu- ja päivätoimintayksiköt ovat järjestöjen ylläpitämiä. Kolmas sektori on ehkäisevän päihdetyön kentällä panostanut erityisesti syrjäytymisen ehkäisyyn ja niihin keinoihin, joita tarvitaan yhteiskunnassa, jotta yhteiskunnan marginaalissa olevat ihmiset saataisiin mukaan toimimaan kansalaisyh-

teiskunnassa. Järjestöt tuottavat palveluita vertais-, läheis- ja sosiaalista tukea tarvitseville. Näin sosiaalisista ongelmista kärsiviä voidaan auttaa selviytymään ja toipumaan. Myös erityisryhmiä, kuten vammaisia, vankeja ja vanhuksia, autetaan erilaisilla heille kohdennetuilla hankkeilla ja työpajoilla. (emt. 26)

Riippumatta siitä, että päihdetyötä tekevien järjestöjen painotus onkin korjaavan työn puolella, toteutetaan myös ehkäisevää päihdetyötä järjestöjen toimesta todella monipuolisesti. Järjestöt kehittävät ja innovoivat uusia menetelmiä ehkäisevän päihdetyön kentälle, työskentelevät erilaisten hankkeiden parissa, sekä järjestävät kampanjoita ja tiedottavat päihdetyöhön liittyvistä asioista. Ehkäisevän päihdetyön järjestöt ovat aktiivisia yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa, sekä päihteisiin liittyvän keskustelun ylläpitäjiä. Järjestöt tuottavat ehkäisevän päihdetyön palveluita muun muassa kunnille ja yrityksille tahoille, sekä järjestävät päihdealan asiantuntija- ja koulutuspalveluita. Koulutusta ja tutkimustoimintaa järjestöt toteuttavat myös yhteistyössä yliopistojen, ammattikorkeakoulujen ja ammatillisten oppilaitosten kanssa. (Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:17. 26) Ehkäisevän päihdetyön järjestöt ovat esillä myös mediassa, ja vaikuttavat paljon sosiaalisessa mediassa ja Internetissä. Jotkin järjestöt ovat kehittäneet myös niin sanottua telemaattista päihdetyötä, jossa toiminta perustuu Internetin tai puhelimen avulla kontaktissa olemiseen. Puhelinpalveluita ovat muun muassa palvelevat puhelimet ja tekstiviesteihin perustuvat tietopalvelut, sekä kännykkäpelit. (Järjestöjen huumausaineohjelma 2006-2008. 25 & Forsell & Virtanen & Jääskeläinen & Alho & Partanen 2010. 47)

Järjestö- ja vapaaehtoistyöllä on Suomessa pitkät perinteet julkisen sektorin toiminnan täydentäjänä ja uusien työtapojen kehittäjinä. Ehkäisevää päihdetyötä tekeviä järjestöjä on Suomessa todella paljon, ja niitäkin voidaan luokitella erilaisiin ryhmiin esimerkiksi yleisen ehkäisyn, riskiehkäisyn, tai ainekohtaisen ehkäisyn ryhmiin. Suomessa on esimerkiksi useampia järjestöjä jotka ovat keskittyneet ainoastaan huumetyön tekemiseen. Ehkäisevää ja korjaavaa huumetyötä tekevät yleisjärjestöt, kansanterveys- ja päihdetyön järjestöt sekä huumetyöhön keskittyneet järjestöt. Järjestöjen toiminnallinen vastuualue huume-ehkäisyssä ja muussa päihdetyössä on suuri, sillä järjestöt toteuttavat merkittävän osan kaikesta päihteisiin liittyvästä valtakunnallisesta ja paikallisesta tiedotus-, koulutus-, kehittämis- ja hoitotyöstä. Joidenkin järjestöjen yhteistyömuodot eri viranomaisien kanssa ovat hyvin vakiintuneita: esimerkiksi A-

klินิกkasäätiö yksin tuottaa noin 40 % kaikista avohoitopalveluista. Päihdetyötä tekevien valtakunnallisten järjestöjen yhteistyöelimenä ja koordinoijana toimii Terveiden edistämisen keskus. (Nuorten huumeiden käytön ehkäisytoimikunnan mietintö 2000. & Forsell & Virtanen & Jääskeläinen & Alho & Partanen 2010. 46) Myös monet sellaiset järjestöt jotka eivät määrittele itseään ehkäisevän päihdetyön järjestöiksi, saavat RAY:lta tukea päihdehankkeisiinsa.

Viimeisin järjestöjen huumausaineohjelma on tehty vuosille 2006-2008, ja sitä on sitoutunut noudattamaan 31 järjestöä, joissa kaikissa työskennellään aktiivisesti huumausaine teeman parissa. Osa näistä järjestöistä tekee päätyökseen ehkäisevää päihdetyötä, osa korjaavaa työtä ja osa on sosiaali- ja terveysalan järjestöjä sekä ammatti- ja asiantuntijajärjestöjä. Tavoitteena tällä ohjelmalla on lisätä entisestään huumetyötä tekevien järjestöjen yhteistyötä, sekä kartoittaa, miten hyvin nykyinen toiminta kattaa toimintalinjojen tavoitteet. Järjestöt pohtivat myös sitä, minkälaista toimintaa ehkäisevän huumetyön parissa vielä tarvittaisiin. (Terveiden edistämisen keskus 2009. 7) Tästä voitaneen todeta, että joidenkin järjestöjen toiminta on Suomessa hyvin organisoitua, ja yhteistyötä tehdään paljon, jotta päästäisiin parempiin tuloksiin ja saavutettaisiin päämääriä yhdessä. Yhteistyö lisää järjestöjen vaikuttavuutta, ja tavoitteisiin pääseminen on helpompaa.

4 HUUMAA -HANKE - ERILAINEN NÄKÖKULMA

HuuMaa on Elämäntapaliiton huumetyökokonaisuus, jossa lähestytään huumetuotantoa, huumetaloutta ja huumausaineiden vaikutuksia ihmisoikeuksiin globaalista näkökulmasta. Se on Elämäntapaliiton ainoa, pelkästään huumausaineisiin keskittyvä toimintakokonaisuus. Elämäntapaliiton kanssa HuuMaa –hankkeen yhteistyöverkostossa on vuosien varrella vaikuttanut useita ehkäisevän päihdetyön tahoja, ja se on ollut mukana monissa vaikuttamisverkostoissa.

HuuMaa on saanut alkunsa vuonna 1999, jolloin ensimmäinen avustus myönnettiin Ulkoministerin tiedotusmäärärahasta aihepiirin kartoittamiseen ja tiedon keräämi-

seen. Huumeidentuotanto on maailmalla suuri bisnes, johon liittyy niin paljon asioita, ettei sitä pystytä kokonaisvaltaisesti käsittelemään niillä resursseilla joita Elämäntapaliitolla on ollut. HuuMaa –toiminta on rajattu tuottamaan syvällisempää tarkastelua nimenomaan kasvipohjaisten huumeiden tuotannosta, jalostuksesta, kuljetuksesta ja kaupasta. Kehittyneiden maiden ja miksei kehitysmaidenkin huumeongelmien kannalta synteettisten huumeiden tuotanto, jakelu ja kauppa on yhtä tärkeä aihepiiri, mutta sitä ei tässä vaiheessa ole kyetty liittämään HuuMaa –kokonaisuuteen rajallisten resurssien vuoksi.

4.1 Ajatuksesta hankkeeksi

Huumeekysymykset ovat asia, jotka nostavat esiin vahvoja mielipiteitä ja tunteita. Jokaisella ihmisellä tuntuu olevan jonkinlainen mielipide aineista, joita ihmiskunta on käyttänyt tuhansia vuosia. (Mikkonen 2002. 3) Järkevän huume keskustelun ongelmana onkin se, että huumeet aiheuttavat ihmisissä enemmän tunneperäisiä reaktioita niin poliittisesti kuin henkilökohtaisella tasolla. Tämän vuoksi rationaaliset ja loppuun asti perustellut, tutkittuun tietoon perustuvat, ajatukset ovat harvinaisia huume keskustelussa. (emt. 3) Huumevalistus on ollut Suomessa kovin yksipuolista, keskittyen huumeista aiheutuviin terveydellisiin ja sosiaalisiin haittoihin omassa maassamme. Huumetuotantoketjun aiheuttamat ongelmat maailmassa, ja erityisesti kehitysmaissa, ovat jääneet valistuksessamme vähemmälle huomiolle.

Elämäntapaliitossa alkoi 1990 -luvun puolessa välissä muhia ajatus siitä, että perinteinen huumevalistus ei yksinomaan riitä tuomaan esille kaikkia huumeista aiheutuvia ongelmakohtia globaalissa maailmassa. Alkusysäyksen ajatukselle antoi vuonna 1996 Euroopan neuvoston North-South Centren järjestämä kokous Lissabonissa. Aiheena oli ”Drugs: dependence and interdependence”, joka vapaasti suomennettuna tarkoittaa: ”huumeista aiheutuva yksilön terveyttä uhkaava riippuvuus ja valtioiden välinen riippuvuussuhde.” Tämän kokouksen innoittamina tehtiin vuonna 1997 ensimmäinen projektisuunnitelma nimellä ”Huumeilta sädekehä”, mutta sosiaali- ja terveysministeriöltä ei saatu tälle projektille rahoitusta.

Lopulta vuonna 1999 Ulkoministeriön tiedotusmäärärahasta rahoitettiin Elämäntapa-liitolle yhden vuoden hanke ”Huumeet ja kehitys” aiheen tutkimista ja materiaalin tuottamista varten. Näin pystyttiin vuonna 2000 aloittamaan HuuMaa -hanke, jonka tarkoituksena on lähestyä huumeongelmaa uudella, globaalilla, tavalla. HuuMaa nostaa esille huumekauppaan liittyviä maailmanlaajuisia ongelmia ja pyrkii paljastamaan huumeiden takana olevan monipolvisen ketjun jolla on pitkälle ulottuvia poliittisia, taloudellisia ja sosiaalisia seurauksia. (HuuMaa-esite & Mikkonen 2002. 3)

Seuraavana vuonna HuuMaa pääsi mukaan Terveystieteiden tutkimuskeskuksen koordinoimaan kansalliseen ”Huumeviestintä ja paikallistoimintahankkeeseen”, joka oli kolmivuotinen (2001-2003) ja RAY:n rahoittama. Hanke toteutettiin yhteistyössä Terveystieteiden tutkimuskeskuksen kanssa, ja molemmilla yhdistyksillä oli omat toiminta-alueensa ja -tapansa. (Mikkonen 2002. 4)

Juha Mikkonen toteutti kesällä 2002 taustaselvityksen, jossa hän haastatteli muun muassa useita asiantuntijoita HuuMaa –tematiikan tärkeydestä ja mahdollisuuksista. Alkuperäisenä ajatuksena oli saada globaali huumeekysymys erilaisten yhteiskunnallisesti aktiivisten nuorisofoorumien asialistalle tuottamalla sitä varten keskustelua pohjustavaa aineistoa. Tällaista toimintaa Euroopan Unionin komissio oli 1990 –luvun loppupuolella rahoittanut hankemuotoisesti eri maissa, joten Mikkosen tehtävänä oli selvittää, olisiko samanlainen toiminta mahdollista myös Suomessa, ja voisiko HuuMaa –kokonaisuus olla oikea taho tuottamaan tarvittavaa tietoa.

HuuMaa -hankkeen alkutaipaleen kannalta tärkeitä asiakirjoja ovat olleet muun muassa K.J.Långin komitean 1997 julkaisema Huumausainepoliittisen toimikunnan mietintö, 1998 ilmestynyt valtioneuvoston huumausainepoliittikan tehostamista koskeva periaatepäätös, sekä vuonna 2000 Kivistön komitean julkaisema Nuorten huumeiden käytön ehkäisytoimikunnan mietintö, joka selvitti syitä huumausaineiden lisääntyneeseen kokeiluun, kartoitti huumeiden käyttökulttuureja, kokosi ja arvioi kokemuksia ehkäisystä ja riskiehkäisystä, luonnosteli nuorten omista elämäntilanteista lähteviä ehkäisymuotoja ja selvitti eri tahojen yhteistyötä. Yksi mietinnöstä nouseva toimenpidesuositus kuuluu näin:

”Huumeiden tuotanto, kauppa ja kulutus ovat osa maailmanlaajuisia ja eri maiden sisäisiä taloudellisten ja sosiaalisten eriarvoisuuksien rakenteita. Siksi päihdekasvatukseen olisi hyvä kytkeä myös yhteiskunnallinen näkökulma. Tällöin nuorille kerrottaisiin huumeista globaalina ja yhteiskunnallisena kysymyksenä, jolloin huumeiden käytön kytkennät maailmanlaajuiseen rikollisuuteen, eriarvoisuuteen ja kaupalliseen viihdesuuntautuneeseen vapaa-ajanviettoon tulisivat esille. Myös näin nuorille on mahdollista tarjota kriittistä näkökulmaa huumeiden käyttöön.”

(Nuorten huumeiden käytön ehkäisytöimikunnan mietintö 2000. 62)

Muun muassa näihin tarpeisiin HuuMaa -hanke kehitettiin vastaamaan, ja se on tälläkin hetkellä Suomessa tehtävän ehkäisevän päihdetyön ja huumevalistuksen kentällä melko ainutkertainen kokonaisuus.

Vuodesta 1999 lähtien HuuMaa -hankkeelle on myönnetty joka vuosi erilaisia rahoituksia toiminnan kehittämiseen ja uusien materiaalien tuottamiseen aina vuoteen 2009 saakka, jolloin erillistä rahoitusta ei enää saatu. Tästä lähtien HuuMaan viestintää ja koulutusta on toteutettu osana Elämäntapaliiton perustoimintaa kehittämistyön jäädessä vähemmälle.

4.2 Kehitysnäkökulma huumetuotannossa

Huumetaloudessa liikkuu valtavat määrät rahaa. On arvioitu, että kansainvälisen huumekaupan arvo olisi noin 300 - 500 miljardia dollaria vuodessa, mikä on 8 prosenttia koko maailmankaupasta. Tämä tarkoittaa, että rahaa liikkuu huumetaloudessa enemmän kuin öljyssä tai turismissa, ja lähes yhtä paljon kuin asekaupassa. (mm. Buxton 2009 & Suhonen (toim.) 2004. 10)

Huumeteollisuus ja huumeiden tuotanto linkittyy vahvasti kehitysmaihin ja kehityspoliitiikkaan, sillä suurin osa kasviperäisistä huumeista tuotetaan kehitysmaissa tai kehitysvivissä maissa. Monissa maissa, joissa huumekasveja – muun muassa kokapensas, hamppua ja unikkoa - viljellään, on kasvien viljelyllä pitkät perinteet maan historiassa ja kulttuurissa. Näitä kasveja on satoja vuosia kasvatettu virkistymis- ja lääkit-

semistarkoituksiin sekä osana erilaisia seremonioita. (Helminen (toim.) 2003. 5) Maailman johtavia kasviperäisten huumeiden tuottajamaita ovat Kolumbia, Afganistan, Marokko, Pakistan, Peru, Bolivia, Iran sekä Kaakkois-Aasian ”Kultainen kolmio” eli Myanmar, Laos ja Thaimaa. (Yad 2006) Suoraan laittomien huumekasvien viljelystä saa toimeentulonsa noin neljä miljoonaa pienviljelijää maailmassa. (Suhonen (toim.) 2004. 8) Luku kasvaa moninkertaiseksi, jos mietitään koko huumeidentuotantoketjua ja sen eteen jossain ketjun vaiheessa työskenteleviä ihmisiä.

Ihmisten köyhyyttä käytetään huumeiden tuotannossa ja kaupassa hyväksi. Viljelijöitä houkutellaan ja painostetaan tuottamaan huumekasveja, samoin kuin piensalakuljettajia eli kuriireja tai muuleja kuljettamaan valmiita huumeita. (huumeboikotti) Huumekasvien kasvattaminen on monelle köyhälle perheelle ainoa vaihtoehto oman toimeentulonsa turvaamiseksi, sillä ravintokasveista saatavat tulot ovat moninkertaisesti pienempiä. Jotkin huumekasvit kasvavat myös hyvin karuissa oloissa, joissa muut kasvit eivät selviytyisi. Vaikka huumekasvien viljely pitääkin yllä joidenkin valtioiden taloudellista tasapainoa ja siitä saa rahaa jopa 100 kertaa enemmän kuin esimerkiksi kaakaon viljelystä, ei se kuitenkaan auta näitä valtioita pääsemään pois köyhyydestä. Suurin osa huumekasveista saatavista varoista ei mene huumekasvien viljelijöille, vaan jalostettujen huumeiden myyjille. Matkalla tuottajalta kuluttajalle huumeiden hinta kohoaa jopa 1000 - 2500-kertaiseksi. (Suhonen (toim.) 2004. 8)

Kaikkien huumeiden valmistaminen vahingoittaa luontoa. Luonto kärsii metsän hakuiden ja viljelyssä sekä erityisesti huumeiden jalostuksessa käytettävien kemikaalien takia. Kemikaalit ovat vaarallisia myös valmistuksessa mukanaolevien työntekijöiden terveydelle, sillä asianmukaisia suojavaatteita on heille harvoin tarjolla. Heroiinin ja kokaiinin tuotanto tuhoaa vuoristoista sademetsää ja luontoa ennen kaikkea Etelä-Amerikassa, Lähi-idässä ja Kaakkois-Aasiassa. (Yad 2006)

Huumeiden tuotanto on kehityskysymys, mutta myös ihmisoikeuskysymys. Huumeiden viljely on usein ainut keino saada toimeentuloa. Huumeita vastaan käytävä taistelu on aiheuttanut monissa maissa ihmisoikeusrikkomuksia, kun huumeplantaaseja tuhotaan myrkyillä, ja huumesotaan osallistuvat hallituksien viranomaiset ja sotilaat käyttävät väkivaltaisia keinoja huumeidentuottajia vastaan. (Hiilamo 2003. 5) Huumekaupassa jakelu on muutamien hyvin organisoitujen rikollisryhmien hallussa, jotka

käyttävät viennissä samoja verkostoja kuin muidenkin salakuljetettavien tavaroiden kaupassa. Pieniä huume-eriä salakuljettavat kuriirit eli muulit, jotka ovat huumebisnekseen mukaan houkuteltuja köyhiä ja hädänalaisessa asemassa olevia ihmisiä. Paremman elämän toivossa he salakuljettavat huumeita usein tiedostamatta niitä riskejä, mitä kuljettamiseen liittyy. Kuriirit voivat olla laittomia maahanmuuttajia, velkaantuneita tai muutoin syrjäytyneitä henkilöitä, yksinhuoltajia, rikollisten äitejä ja isovanhempia tai jopa lapsia. Salakuljetusta harjoittavat rikollisryhmät ovat mukana myös laittomassa ihmis- ja asekaupassa, minkä vuoksi huumeiden salakuljetukseen osallistuvat ihmiset saattavat joutua ihmiskaupan uhriksi. (Yad 2006)

Huumeiden tuotantoketju on noidankehä, jossa kehitysmaissa kasvatettu kasvi tuotetaan huumeeksi, joka salakuljetetaan ja myydään länsimaihin. Parhaat markkinat näille aineille on Yhdysvalloissa, EU – maissa ja Japanissa. (Yad 2006) Usein huumeista saadut rahat ”hävitetään” rahanpesun avulla, eli ne sijoitetaan lailliseen toimintaan rahojen rikollisen alkuperän peittämiseksi. Rahanpesussa käytetyt rahat palaavat toisinaan takaisin köyhille alueille rahoittamaan esimerkiksi asekauppaa tai terrorismia. (Yad 2006) Tämä on yksi syy siihen, miksi ongelmat eivät huumeiden kasvatuksen myötä poistu maasta, vaan jäävät sinne jopa vielä pahempina.

4.3 Yhteistyöverkosto

HuuMaa –kokonaisuuden yhteistyöverkosto on koostunut monista eri ehkäisevän päihdetyön järjestöistä, asiantuntijatahoista, sekä kehitysyhteistyöjärjestöistä. Elämäntapaliitolla on ollut vuodesta 2001 lähtien seitsemän eri hanketta liittyen HuuMaa –kokonaisuuden kehittämiseen. Hankkeilla on vuosien varrella ollut eri yhteistyökumppaneita, ja HuuMaa on kuulunut useampiin ehkäisevän päihdetyön verkostoihin. Yhteistyökumppanit ovat jossain määrin muuttuneet, mutta verkostoa on luotu koko ajan suuremmaksi.

HuuMaa toimintaa käynnistettäessä vuonna 2000 mukaan lähti yhteistyökumppaneiksi kehitysyhteistyön palvelukeskus KEPA, Stakesin päihdetiedotus sekä YAD Youth Against Drugs ry. Tällöin tarkoituksena oli rakentaa paikallisia foorumeita, joissa nuoriso, kasvattajat sekä kansainväliset ja kansalliset asiantuntijat voisivat kohdata toisensa ja keskustella HuuMaa –aihepiiriin liittyvistä teemoista. (Mikkonen 2002.

4) Tällöin tukea saatiin vuodeksi Ulkoministeriön kehitysyhteistyövaroista, mutta jo seuraavana vuonna HuuMaa pääsi mukaan Terveystieteiden edistämisen keskuksen koordinoimaan kansalliseen Huumeviestintä- ja paikallistoimintahankkeeseen, joka oli kolme -vuotinen. Hanke toteutettiin yhdessä Terveystieteiden ry:n kanssa. (emt. 4)

YAD Youth Against Drugs ry laitto alulle hieman HuuMaan perustamisen jälkeen, vuonna 2002, oman globaalista näkökulmasta huumeidentuotantoa katsovan kampanjan, Huumeboikotin. Koska Huumeboikotin ja HuuMaan lähestymistavat ovat olleet valtakunnallisella tasolla hyvin ainutkertaisia, ovat ne pystyneet tukemaan hyvin toisiaan ja saamaan ideoita ja materiaaleja toisiltaan. Näiden toimintojen yhtäaikaisuus on varmasti myös lisännyt vaikuttavuutta ja kiinnostusta tätä teemaa kohtaan.

Osa HuuMaan kanssa yhteistyötä tehneistä tahoista on sellaisia, joiden kanssa on tehty vuosien varrella yksi yhteinen hanke, kun taas joidenkin kanssa yhteistyö on jatkunut koko HuuMaan historian. Jokainen taho on kuitenkin ollut tärkeä osa HuuMaan toimintaa. Yhteistyöjärjestöjä ovat olleet muun muassa Terveystieteiden ry, Reilun kaupan edistämisyhdistys ry, Kepa ry., YAD - Youth Against Drugs ry, Nuorten Akatemia ry, Allianssi ry, Suomen punainen risti, Pelastakaa lapset ry ja Kasvattajat rauhan puolesta ry. Yhteistyötä on tehty myös esimerkiksi Preventiimin, Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen, Terveystieteiden edistämisen keskuksen, Ruoka-aika kampanjan ja Eduskunnan nuoriso- ja elämäntaparyhmän kanssa. Tämän lisäksi monet yksittäiset henkilöt ovat olleet tärkeässä asemassa HuuMaan materiaalien tuottamisessa ja kommentoinnissa, sekä asiantuntija-asemassa, etenkin niinä vuosina, kun HuuMaa –toimintaa käynnistettiin. Useiden asiantuntijoiden, tutkijoiden ja toimittajien panosta on tarvittu, jotta on saatu luotua hyvää, tietopohjaista, materiaalia huumausaineiden globaalista merkityksestä. Yhteistyötä ovat HuuMaan kanssa tehneet muun muassa tutkijat Markku Soikkeli ja Heikki Hiilamo, sekä toimittajat Matti Remes ja Marjut Helminen. (HuuMaa toimintasuunnitelmat 2000-2008 & Elämäntapaliiton hankerekisteri)

Yksi HuuMaan vaikuttamistavoista on ollut erilaisiin tapahtumiin osallistuminen ja verkostoihin kuuluminen. HuuMaa on ollut mukana YK:n huumeidenvastaisen päivän, sekä huumetyön vapaaehtoisille tarkoitetun KamaVapaat -tapahtuman järjestelyissä ja toteutuksessa. HuuMaa on ottanut osaa myös järjestöjen arviointia koskevaan Järvi hankkeeseen, sekä Järjestöjen huumausaineohjelman laatimista.

Yksi HuuMaa –kokonaisuuden kannalta merkittävä yhteistyötaho on ollut nuorisoalan ehkäisevän päihdetyön osaamiskeskus Preventiimi. Preventiimi kouluttaa, jakaa tietoa ja tuottaa materiaalia ehkäisevän päihdetyön ammattilaisille. Preventiimillä on lähes sata kumppanuusorganisaatiota, jotka yhdessä muodostavat Preventiimi –verkoston. Elämäntapaliitto liittyi verkostoon vuonna 2003, ja Preventiimi –verkosto oli yhteistyökumppanina HuuMaa –hankkeessa vuonna 2004, jolloin Elämäntapaliitto tuotti HuuMaa materiaalina Huumeet ja maailma –roolipelimallin. Mallia testattiin Preventiimi –verkoston Etelä-Suomen kumppanien kanssa. Yhteistyö tämän organisaation kanssa on säilynyt aktiivisena alusta alkaen, ja Preventiimi on ollut mukana muun muassa kouluttamassa päihdetyön ammattilaisia HuuMaa –koulutuksissa, joita järjestettiin vuoden 2010 keväällä ja syksyllä, sekä tuottamassa materiaalia HuuMaa –kokonaisuuteen. Preventiimi –verkosto on ollut oivallinen tapa välittää tietoa HuuMaa –kokonaisuudesta eteenpäin sellaisille henkilöille, joita asia koskettaa ja jotka voivat siitä hyötyä.

Yhteistyöjärjestöjen ja –organisaatioiden lisäksi HuuMaassa on kerätty vuosien varrella verkostoa, joka koostuu osin yhteistyöorganisaatioiden avainhenkilöistä, mutta myös HuuMaa –kokonaisuudesta kiinnostuneista yksittäisistä ihmisistä. Verkostoon on voinut liittyä esimerkiksi HuuMaa koulutuksissa, sekä messuilla ja tapahtumissa, joissa HuuMaa on ollut mukana esittelemässä toimintaansa. Verkosto on toiminut sähköpostilistana, jossa tiedotetaan HuuMaan tapahtumista ja uusista materiaaleista. Verkostoon kuuluu tällä hetkellä 208 yksityistä henkilöä.

4.4 Menetelmiä ja materiaalia

Vuodesta 2000 lähtien HuuMaa –hankkeessa on tuotettu taustamateriaalia ja viestintää, joiden avulla huumausaineiden aiheuttamia globaalien tason ongelmia saataisiin tuotua Suomessa enemmän esille. Hankkeen alkaessa ongelmaksi muodostui se, että valmista tietoa ei aiheesta juuri ollut saatavilla. Tutkija Heikki Hiilamo kokosi perusjäsenyyksen, jossa huumetalous jaettiin seuraaviin vaiheisiin: maanviljely, jalostus, myynti ulkomaille, rahanpesu ja lahjonta, salakuljetus, paikallinen myynti sekä käyttäjät. Tämän tekstin pohjalta hankkeelle tehtiin yleisesite sekä Huumetalouden

lonkerot –näyttely. (Yliviitala 2004. 3) Hankkeen alussa HuuMaa sai myös omat kotisivut, jotka on myöhemmässä vaiheessa uudistettu kokonaan erillisellä hankeavustuksella. (Mikkonen 2002. 4)

HuuMaa –kokonaisuus on vuosien varrella koostunut kahdeksasta eri hankkeesta, joihin rahoitus on saatu pääasiassa Ulkoministeriöltä tai Raha-automaattiyhdistykseltä. Vuoden 2000 taustaselvityksen ja toiminnan aloitusvuoden jälkeen käynnistyi Terveiden edistämisen keskuksen koordinoima Huumeviestintä ja paikallistoimintahanke yhdessä Terveys ry:n kanssa. Elämäntapaliiton toiminta tässä hankkeessa oli kohdistettu kasvattajiin ja muihin päihdehaittojen ehkäisystä kiinnostuneisiin aikuisiin, päättäjiin ja median edustajiin, kun taas Terveys ry:n toiminta keskittyi alakouluikäisiin lapsiin. (Yliviitala 2004.2) Kahden vuoden aikana HuuMaa järjesti tai oli mukana noin 40 tilaisuudessa ja tapahtumassa eri puolilla Suomea, joissa luennottiin, esiteltiin, tiedotettiin ja koulutettiin HuuMaa –näkökulmasta. (Yliviitala 2004) Hankkeen aikana vuonna 2002 julkaistiin ensimmäinen HuuMaa materiaali Huumetalouden lonkerot -aineisto, joka on tarkoitettu huumeusainekeskustelun globaalin näkökulman havainnollistamiseen ja jäsentämiseen. Aihe oli tuolloin vielä varsin uusi ja outo. Materiaali koostuu eri kirjoittajien artikkeleista, jotka koskevat huumeiden polkua viljelyksiltä käyttäjälle. (Helminen 2002. 8)

Vuosina 2003-2004 toteutettiin Nuorten Akatemian kanssa hanke ”Huumeet ja kehitys-projektit koulutyön osaksi”. Rahoituksen hankkeelle järjestöt saivat, kun TV Nelon keräsi Haluatko miljonääriksi tietokilpailun avulla rahaa lasten ja nuorten huumehaittojen ja huumeiden käytön ehkäisyyn. Määrärahat lahjoitettiin Terveiden edistämisen keskuksen kautta. (Yliviitala 2004. 18) Hankkeessa kehitettiin ehkäisevän huumeiden malli, joka perustuu oppilaiden omaehtoiseen toimintaan ja soveltuu osaksi koulun normaalia työskentelyä. Aineisto levisi Nuorten Akatemian koulutoimintamallien avulla, joista Note on suunnattu yläasteille ja Proto lukioihin. Hankkeessa oli mukana yli 700 opettajaa ja 315 yläastetta ja 208 lukiota, eli puolet Suomen kouluista. Hankkeen nettipalvelussa oli 99 Note- ja 98 Proto-sivua sekä 105 erillistä pdf-tiedostoa, joilla tammikuussa -04 oli yhteensä 1071 rekisteröitynyttä palvelun käyttäjää. Huumeet ja kehitys -aineistoja ladattiin vuonna 2003 122 kertaa, jonka lisäksi kouluille esiteltiin 15 toimintaideaa. (Elämäntapaliitto 2011)

Vuonna 2004 ilmestyi HuuMaa –kokonaisuuden ensimmäinen opetusmateriaali, joka oli työkirja kansainvälisyys- ja huumekasvatukseen. ”Huumeet ja maailma - YK:n kehitystavoitteet ja huumetalouden torjuminen” –työkirja on suunnattu nuorten parissa erilaisissa kasvatus- ja opetustehtävissä kouluissa, oppilaitoksissa ja muualla julkisella sektorilla sekä kansalaisjärjestöissä työskenteleville henkilöille ja nuorisojärjestöille. Hankkeen tarkoitus oli yhdistää yhteiskunnallinen keskustelu huumeista globaaliin kehityskeskusteluun tuottamalla tätä koskevaa sisältöä viestintään. Erityisesti haluttiin tarkastella mahdollisuuksia torjua laajenevaa huumetaloutta edistämällä YK:n vuosituhattulistuksen tavoitteita ja kestäväää kehitystä. (Elämäntapaliitto 2011)

Vuonna 2004 Opetusministeriön tuella kehitettiin roolipelimalli huumeita tuottavan kehitysmaan todellisuuden käsittelemiseksi. Roolipelin tavoitteina on nuoren ymmärrys huumeekysymysten ja yhteiskunnallisten kehitystekijöiden yhteyksistä ja huumetalouden ketjun eri vaiheista. Nuoren on myös hyvä oppia näkemään omien arkipäivän valintojen vaikutukset globaaliin kehitykseen. Roolipeliä pelaamalla opitaan myös pienryhmätyöskentelytaitoja. (Mikkonen & Yliviitala 2004.3) Roolipeliä testattiin yhteistyössä Etelä-Suomen Preventiimi –verkoston kanssa.

Vuosien 2005 ja 2006 hankkeessa päämääränä oli lisätä huumaan tunnettuutta ja vaikuttaa eri verkostoissa. Näinä vuosina vahvistettiin opettajien ja kasvattajien valmiuksia käyttää HuuMaa - toimintamalleja ja aineistoja työssään ja hankittiin yhteistyökumppaneita HuuMaan toimintamallien kehittämiseen. (Elämäntapaliitto 2011) HuuMaan toimintatapoja ja –sisältöjä uudistettiin, jonka takia osa hankkeen kohde-ryhmien kanssa tehtävästä työstä oli pysähdyksissä. Vuonna 2006 HuuMaalle myönnettiin RAY:n kohdennettua (Ak) toiminta-avustusta. (Elämäntapaliitto 2006. 2) Vuoden 2006 aikana tehtiin paljon yhteistyötä muun muassa SPR:n kanssa, jonka vapaaehtoisille päihdeneuvojille järjestettiin koulutus HuuMaan globaalista näkökulmasta huumeekysymyksiin. Koulutuksia järjestettiin kolmella eri paikkakunnalla. (Elämäntapaliitto 2006. 2) Aktiivisesti HuuMaa työskenteli hankkeen aikana myös YK:n huumeiden vastaisen päivän, Kama Vapaat –tapahtuman, Järjestöjen huumausaineohjelman ja Järvi-hankkeen parissa, sekä teki yhteistyötä Maailmankoulun, Preventiimin, ja Kepan kansainvälisyyskasvatustyöryhmän kanssa. (Emt. 1-4)

Verkkosivut kokivat muutoksen vuonna 2007, kun HuuMaa sai kohdennetun avustuksen huumaa.net –sivuston uudistamiseen. Työssä olivat mukana HuuMaan projektityöntekijä Erkka Öörniä avustamassa Colombia Journal -verkkolehden päätoimittaja Garry Leach, Kentin yliopiston antropologi Axel Klein, Missourin yliopiston maantieteenlaitoksen tutkija Lloyd Weber, sekä Helsingin yliopiston maantieteenlaitoksen Salla Jokela. Hankkeella tavoitteena oli tehdä sivustosta vuorovaikutteisilla osioilla täydentyvä kansainvälisyys- ja huumekasvatuksen verkkosivusto, joka tarjoaa tietoa kehitykseen ja huumeisiin liittyvistä kysymyksistä sekä välineitä alalla tehtävään työhön. (Elämäntapaliitto 2011).

Viimeisin HuuMaa –kokonaisuuden kehittämishanke toteutettiin vuonna 2008. Projektikoordinaattori Erkka Öörni kokosi ryhmän, joka työsti uuden ”Huumeet ja maailma” -kansainvälisyyskasvatusoppaan. Tavoitteena oli kirjoittaa opas, jota opettajat voisivat suoraan käyttää eri aineiden opetuksessa huumausaineita käsiteltäessä. Yläkoulu- ja lukioikäisille suunnatun oppaan tarkoituksena on virittää keskustelua kasvipohjaisten huumeiden tuotannon vaikutuksista huumetalouden eri vaiheissa toimivien ihmisten elämään. Virittävän valistuksen periaate antaa jokaiselle mahdollisuuden itse muodostaa omat mielipiteensä puolueettomien, tietoperustaisten näkemysten pohjalta. (Kannisto & Vuollekoski 2008. 10) Opas tehtiin yhteistyössä Kasvattajat rauhan puolesta ry:n ja Maailmankouluhankkeen kanssa.

Vuodesta 2009 lähtien HuuMaa –kokonaisuus on ollut osa Elämäntapaliiton toimintaa ja viestintää, mutta erillisiä kehittämishankkeita ei ole tehty. Toiminta ei ole kuitenkaan loppunut, vaan HuuMaa on aktiivisesti ollut mukana eri messuilla ja järjestötoreilla, kehittänyt verkkosivujaan blogin muodossa, järjestänyt koulutustilaisuuksia alan ammattilaisille, ja siitä kiinnostuneita opiskelijoita on ohjattu Elämäntapaliiton keskustoimistossa. HuuMaa on saanut medianäkyvyyttä vuosien varrella, erityisesti vuosien 2001-2003 huumeviestintä- ja paikallistoimintahankkeen aikana, jolloin pidettiin useampia tiedotustilaisuuksia medialle. HuuMaa-aiheisia lehtijuttuja ja artikkelikokonaisuuksia on julkaistu vuosien varrella myös Elämäntapaliiton omassa Myötäote –lehdessä, jossa on muutamaan otteeseen pyhitetty koko lehti HuuMaa –teeman käsittelyyn. Edellisen kerran HuuMaa –aiheesta voitiin lukea a-klinikkasäätiön Tiimi-lehdestä 1/2011, kun Kirsi Utoslahti kirjoitti kirja-arvostelun Huumeet ja maailma –kansainvälisyyskasvatuksen oppaasta otsikolla ”Huumetalouden maailma on pyö-

reä”. Viimeisin HuuMaa materiaali julkaistiin helmikuussa 2011, kun Elina Westerholm kirjoitti huumeargumentteja puolesta ja vastaan, pohjanaan keskustelupalstoilla ja nuorten kanssa käydyt keskustelut.

5 HUUMAA –TOIMINNAN TARKASTELUA

Opinnäytetyön varsinainen pyrkimys oli tarkastella ja arvioida Elämäntapaliiton HuuMaa –kokonaisuutta, sekä pohtia sen tulevaisuutta ja löytää mahdollisesti keinoja toiminnan kehittämiseen. Saavuttaakseni nämä tavoitteet, olen haastatellut kolmea ehkäisevän päihdetyön asiantuntijaa, joilla jokaisella on muodostunut jonkinlainen suhde HuuMaa –kokonaisuuteen vuosien varrella. Olen itse ollut tekemisissä HuuMaa –kokonaisuuden kanssa tällä hetkellä noin yhdeksän kuukautta, sillä aloitin syksyllä 2010 kehittämisprojektin HuuMaan parissa. Tämä kokemus antaa myös itselleni vahvempaa näkemystä aiheesta, ja käytän toiminnan tarkastelussa ja kehittämisen ideoinnissa haastatteluiden ja Elämäntapaliitolta saatujen materiaalien ohella omaa havainnointiani ja kokemuksia, joita olen vuoden varrella saanut.

Haastattelin huhtikuun 2011 aikana kolmea asiantuntijaa, jotka ovat kaikki olleet jollain tavalla sidoksissa HuuMaa –kokonaisuuteen työnsä kautta. Pidin kolmea haastattelua sopivana määränä tähän tarkoitukseen, sillä asiantuntijahaastatteluissa ei ollut tarkoituksena etsiä keskimääräisiä yhteyksiä tai tilastollisia säännönmukaisuuksia, joten aineiston koon ei tarvinnut olla suuri. (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2009. 181; Eskola & Suoranta 2000. 60) Haastateltavien eri perspektiivit HuuMaa –kokonaisuuteen antoivat kattavan yleiskuvan niistä asioista joita halusin tarkastella työssäni. Haastattelun metodina käytin puolistrukturoitua haastattelua, eli teemahaastattelua (Hirsjärvi & Hurme 2001. 47). Lomakehaastattelusta (strukturoitu) ja avoimesta haastattelusta (strukturoimaton) teemahaastattelu eroaa siten, että kysymykset on valmiiksi mietitty, ja jokaiselta haastateltavalta kysytään samat kysymykset, mutta jokainen haastateltava saa itse vapaasti vastata kysymyksiin. Kysymysten järjestystä voidaan myös halutessa muuttaa. (Hirsjärvi & Hurme 2001. 47 ; Eskola & Suoranta 2000. 86 ; Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2009. 208) Olin miettinyt kysymykset valmiiksi, ja lähetin jokaiselle haastateltavalle kysymykset hieman etukäteen

sähköpostilla, jotta valmistautuminen olisi helpompaa ja haastattelu sujuisi jouhevammin. Kysymyksiä haastattelussa oli viisi. (Haastattelurunko liitteenä) En juurikaan kirjoittanut haastatteluiden aikana muistiinpanoja, vaan päätin käyttää tallennusvälineenä nauhuria. Litteroin jokaisen haastattelun kokonaisuudessaan, jotta tekstistä olisi helppo poimia oleellisia asioita, ja suoraan siteeraaminenkin onnistuisi kätevämmmin.

Haastatteluiden tulkitsemisessa ja analysoinnissa käytin menetelmätriangulaatiota, (ks. Eskola & Suoranta 2000. 70) käyttämällä haastatteluiden ohella menetelmänä omaa havainnointia ja kokemuksia. Haastatteluista olen analysoinut pilkkomalla haastatteluista pienempiin osiin teemoittelemalla ja luokittelemalla vastauksia, jonka jälkeen synteesin avulla yhdistellyt teemat uudeksi kokonaisuudeksi. (Hirsjärvi & Hurme 2001. 143-144) Haastatteluiden analysointi on auttanut saamaan vastauksia yhdenmukaisiin ryhmiin, jolloin kokonaiskuva hahmottuu selkeämmin.

Tässä luvussa pohditaan HuuMaa –kokonaisuutta haastatteluista saatujen vastausten sekä omien havaintojeni perusteella. Haastattelut ovat sikäli kattava kuvaus HuuMaa –toiminnasta, että jokainen haastateltava katsoo kokonaisuutta hieman eri perspektiivistä sen mukaan, miten itse ovat linkittyneet toimintaan. Haastatteluissa tulee esille siis sekä hankkeen sisältäpäin, että ulkoapäin tarkasteltu näkökulma. Puhun haastateltavista tekstissäni paljon yleisesti, erottelematta sitä, kuka on sanonut mitäkin, mutta siteeraan myös joitakin kohtia haastateltavien omalla nimellä.

5.1 Haastattelujen asiantuntijat

Sanna Pylkkänen on nuorisoalan ehkäisevän päihdetyön osaamiskeskuksen kehittämispedagogi. Preventiimi on ollut aktiivisessa yhteistyössä HuuMaa –kokonaisuuden kanssa vuodesta 2003 asti, joten Pylkkänen on päässyt tutustumaan tätä kautta HuuMaan erilaisiin hankkeisiin ja toimintamalleihin. Preventiimi on Humanistisen ammattikorkeakoulun hallinnoima organisaatio, ja Pylkkänen on edistänyt HUMAKin opiskelijoiden pääsyä Elämäntapaliittoon työharjoitteluun. Yhdessä Elämäntapaliiton kehittämispäällikkö Riitta Pakaslahden kanssa he ovat ohjanneet opiskelijoita opinnäytetöissä, kehittämisprojekteissa ja erilaisissa opintokokonaisuuksis-

sa. Pylkkänen on sitoutunut myös tulevaisuudessa kehittämään HuuMaan toimintaa muun muassa HuuMaa kouluttaja koulutuksen avulla, joka on suunnitteilla vuoden 2011 syksyksi.

Juha Mikkonen on tullut Elämäntapaliittoon töihin vuonna 2002, jolloin hän sai tehtäväkseen tehdä taustaselvityksen liittyen HuuMaa –toiminnan kehittämiseen. Mikkonen työskenteli osa-aikaisena työntekijänä HuuMaa –kokonaisuudessa vuoteen 2006 asti. Sinä aikana hän on osallistunut useiden HuuMaa -materiaalien tuottamiseen sekä muun muassa HuuMaan Internet sivujen uudistamiseen. Mikkonen työskentelee tälläkin hetkellä Elämäntapaliitossa, mutta toimii nykyään ammattiin opiskelevien Savuton Sohva Sakille –hankkeen projektipäällikkönä. Mikkosen asiantuntijuuden HuuMaa –kokonaisuuden osalta pystyy helposti perustelemaan hänen työhistoriansa kautta.

Elina Kotovirta on Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen erikoissuunnittelija Päihteet ja riippuvuus –osastolla. Hänelle HuuMaa -kokonaisuus on tullut tutuksi työn kautta osallistumalla tilaisuuksiin, joissa HuuMaa on ollut esillä, esimerkiksi jokavuotisilla valtakunnallisilla päihdealan messuilla, Päihdepäivillä. Työnsä puolesta Kotovirta on myös tutustunut HuuMaassa tuotettuihin materiaaleihin. Kotovirran asiantuntemusta kansainvälisistä huumausaineasioista on käytetty HuuMaa –kokonaisuudessa hyväksi, ja Kotovirta onkin ollut luennoimassa HuuMaa –koulutuksessa kansainvälisen huumevalvontajärjestelmän haasteista. Kotovirta tekee paljon työtä huumetyön ylläpidossa sekä osallistuu kansainväliseen keskusteluun. Tämän vuoksi pidin sopivana pyytää Elina Kotovirtaa haastatteluun, sillä ajattelin, että hänen näkökulmansa HuuMaa –kokonaisuuteen on hieman erilainen kuin niiden, jotka ovat aktiivisesti työskennelleet juuri kyseisen hankkeen parissa.

5.2 Vaikeus riippuu valistajasta

HuuMaa –kokonaisuuden näkökulmaa lähestyä huumausainekeskustelua ja huumevalistusta voidaan pitää ongelmallisena, ristiriitaisena tai hankalana. Lähestymistapa pitää sisällään valtavasti sellaisia asioita ja tietoutta, mitä ehkäisevän päihdetyönteki-

jät eivät välttämättä entuudestaan tiedä. Uusi näkökulma päihdevalistuksessa on selvästi aina tervetullut, mutta voi olla työläs omaksua.

”Valistajilta vaaditaan enemmän sellasta yhteiskunnallista tietoutta, et mihin nää liittyy. Sehän tekee tästä näkökulmasta hirveen tärkeen, että vie sen huumausainekeskustelun vähän ylätasolle ja niihin taustasyihin jotka vaikuttaa, että ei oo pelkäästään kyse siitä aineiden käyttäjästä, vaan valotetaan sitä, että millainen ketju siihen liittyy ja millasta rikollisuutta. Se vaatii valistajalta enemmän ymmärrystä ja tietoutta, että siinä ei riitä se, että meet sanomaan että huumeet on pahasta, vaan valotetaan myös niitä muita puolia.”

(Juha Mikkonen)

Haastatteluissa nousi yleisesti esille näkökohta, että koska HuuMaa -kokonaisuus on niin erilaista kuin perinteinen huumevalistus, joka on vuosikymmeniä liikkunut ainoastaan hyvä – paha –akselilla, saattaa se olla joillekin valistajille vaikea omaksua, mutta samalla se haastaa sekä valistajat, että valistettavat miettimään huumausaine kysymyksiä tuoreesta näkökulmasta, ja antaa uusia oivalluksia erityisesti nuorten kanssa käytäviin keskusteluihin. Valistajan kommunikointitapa ja rooli ovat tärkeässä asemassa näissä huume keskusteluissa. Vuosien varrella on huomattu, että liika huume kielteisyyys ja propaganda eivät ole paras tapa valistaa huumeista, vaan valistuksen olisi hyvä olla argumentoivaa ja kaikkia vaihtoehtoja punnitsevaa. Huumeiden laittomuus johtaa helposti siihen, että asioista vaietaan kokonaan, ja älyllinen keskustelu tyrehtyy sen pelossa, että se tulkitaan huumemyönteiseksi. Tämä saattaa johtaa niin sanottuun nakrofobiaan, eli huume pelkoon, joka estää erilaisten näkökantojen ja järkevän, perustellun, keskustelun käymisen. (Soikkeli 2004. 73-74 & Piisi (toim.) 2001. 54) Tästä voidaan päätellä, että Suomessa tarvitaan HuuMaan tyylistä valistusta, joka virittää ajatuksia, ja kääntää keskustelua myös muihin aiheisiin, pois syyttelystä ja tuomitsemisesta.

HuuMaa –aihepiirin sisäistäminen vaatii sekä valistajalta että valistettavalta erilaisia ominaisuuksia, erityisesti vaivannäköä, jos teemaa ei tunne entuudestaan. HuuMaa –kokonaisuus on suunnattu ennen kaikkea nuorille ja nuorille aikuisille, jotka pystyvät käsittämään ja käsittelemään yhteiskunnallisia ja globaaleja kysymyksiä ja kokonaisuuksia. Nuorten ohella on hyvä muistaa vanhemmat, sekä ne aikuiset, jotka työskentelevät huumeiden käytön parissa. Myös heidän on tärkeää tietää aiheesta, jotta

heiltä voi olettaa rakentavia keskusteluja sekä oikeanlaisen tiedon jakamista nuorille. Tärkeintä on perusteltu, realistinen näkemys asioista. (Piisi (toim.) 2001. 54) Haastateltavat olivat sitä mieltä, että jos HuuMaa –kokonaisuutta osataan kohdentaa oikein, on HuuMaan konsepti todella toimiva, sillä tietty ryhmä nuorista on yhä enemmän tiedostavia ja kiinnostuneita maailman tilasta: luomutuotteista, eettisyydestä, reilusta kaupasta ja ihmisoikeuksista. Haastateltavat epäilivät, että nuorille HuuMaa –kokonaisuudessa käsiteltävät asiat näyttäytyvät konkreettisempina ja lähempinä asioina itselle kuin esimerkiksi terveydellinen näkökulma, joka toki kosketta itseä, mutta näkyvät haitat ovat kauempana tulevaisuudessa.

”...nuorten mielestä terveydellinen seikka on aina kaukainen. Se on jos-sain kaukana tulevaisuudessa, niinkun se on jossain 20 vuoden tai 30 vuoden kuluttua, että se on sitten joskus. Viisi vuottakin on ikuisuus 15 –vuotiaan ihmisen elämässä,(...) niin sinänsä tommonen näkökulma mikä on jotenkin nyt, mitä tapahtuu nyt maailmassa, niin voi olla hyvin silmiä avaava.”

(Elina Kotovirta)

Omien havainnointieni perusteella olen myös todennut, että nuorille globaalit kysymykset saattavat näyttäytyä jollakin tapaa muodikkaampana teemana kuin oma terveys, sillä nuoret ovat paljon huolissaan esimerkiksi sademetsistä, ilmastonmuutoksesta, köyhyydestä, ihmisoikeuksista ynnä muista globaalin tason ongelmista. Toisaalta haastatteluissa ilmeni myös pelko siitä, että kaukana tapahtuvat asiat jäävät nuorille etäisiksi ja tarttumapinta niihin voi olla huono. Vaikka lehdistä pystytään lukemaan esimerkiksi kehitysmaiden tapahtumista, eivät ne välttämättä ole nuorista toden tuntuisia, sillä tapahtumat ovat niin kaukana heidän omasta elämästään.

Erään haastateltavan mukaan HuuMaa –kokonaisuuden vaikeus valistajan näkökulmasta saattaa piillä osaksi myös siinä, että nuoret ovat nykyään erittäin fiksuja. Tietoisuus maailman asioista on lisääntynyt, lähinnä Internetin ja television ansiosta. Tietoa on paljon saatavilla, niin oikeaa kuin väärääkin, ja nuoret voivat esittää hankaliakin kysymyksiä valistajille. Valistajalta vaaditaan loistavaa argumentointitaitoa, jotta hän kykenee vastaamaan kaikkiin kysymyksiin menettämättä asiantuntijan rooliaan.

Haastattelujen perusteella pystyy tekemään kuitenkin selkeän päätelmän siitä, että asiantuntijoiden mielestä HuuMaa –näkökulma piristää ja tuo syvyyttä suomalaiseen

huumausaine keskusteluun ja haastaa niin valistajat kuin valistettavatkin ajattelemaan monilta kannoilta huumausaineasioita. Pelkkä puhdas hyvä – paha -akseli valistuksessa ei ole riittävä, vaan etenkin valistajat haluavat ja tarvitsevat uusia menetelmiä ja uutta tietoa erilaisista näkökulmista.

5.3 HuuMaa -näkökulman tarpeellisuus suomalaisessa huumevalistuksessa

HuuMaa –kokonaisuuden tuomaa kehitysnäkökulmaa pidetään haastatteluiden perusteella tärkeänä lisänä suomalaiseen huume keskusteluun ja –valistukseen. Vaikka kasviperäisten huumeiden tuotanto ja siihen liittyvät ihmisoikeusrikkomukset eivät ole suurin riski Suomen huume tilanteen kannalta, on kaikki näkökulmat tuotava valistuksessa esille. Haastattelussa tuli esille Suomen lähialueiden - Venäjän ja Viron - merkitys suurimpana uhkatekijänä Suomen huumausainetilanteelle. Huume haittojen torjunnan kannalta tiukimmat suhteet tulisi solmia siis heidän kanssaan. Valtioneuvoston periaatepäätöksen – Suomen toimintalinja kansainvälisessä huumausainetorjunnassa (2010, 8) mukaan Suomi tukee huumausaineidentorjuntaa lähialue- ja kehitysyhteistyövaroin ennen kaikkea niillä alueilla, joilla on merkitystä Suomen huumausaine ongelmalle tai huumausaine ongelmalla on merkittävä vaikutus alueen kestäväan kehitykseen. Tämä pitää sisällään ennen kaikkea yhteistyön itänaapurimme kanssa, mutta myös kauempana, kehittyvissä maissa. Suomi on sopinut Venäjän kanssa lähialue yhteistyöstä vuosiksi 2009-2011. Yhteistyö keskittyy huume kaupan ja muun järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan, tartuntatautien ehkäisyyn, sekä nuorten päihteiden käytön sekä syrjäytymiseen ehkäisyyn. (Sosiaali- ja Terveysministeriön julkaisuja 2010:14, 12)

HuuMaa –kokonaisuuden tarkoitus ei ole virittää keskustelua kehityskysymyksistä sen vuoksi, että se olisi kaikista tärkein tai eniten Suomea koskettava perustelu huumausaine keskustelussa. Kattavan huumausaine keskustelun aikaansaamiseksi on pakko tuoda esille muukin kuin terveydellinen tai sosiaalinen näkökulma huumausaineisiin. Haastateltavat pitivät HuuMaata tärkeänä erityisesti sen ainutkertaisuuden vuoksi. Jos HuuMaa –kokonaisuutta ei olisi, niin kuka nostaisi esille huumeidentuotantoon liittyvän ikävän ketjun? Samasta aiheesta puhuu Markku Soikkeli (2004. 52), joka vannoo niin sanotun moniäänisen valistuksen nimeen. Ihmiset ovat vastaanotta-

vaisia erilaisille sanomille. Toiset sulkevat korvansa, kun univormupukuinen poliisi tulee pitämään valistustuntia. Samat henkilöt saattavat kuunnella kuitenkin kiinnostuneina huumevalistusta, jota on pitämässä entinen narkomaani. On mahdotonta löytää sellaista tyyliä, joka uppoaisi koko ikäluokkaan. Tämän vuoksi on tärkeää pitää yllä monenlaista keskustelua saman ryhmän kanssa, jotta saataisiin yhteys mahdollisimman suureen osaan valistettavista. (Soikkeli 2004. 52)

Merkitykselliseksi HuuMaa –kokonaisuuden tekee haastattelujen mukaan myös se, ettei valistettaville anneta liikaa valmiita vastauksia, vaan kerrotaan rehellisesti, miten asiat ovat, ja annetaan kunkin tehdä itse omat ratkaisunsa päihteiden käytön suhteen. HuuMaa antaa tilaa ajattelulle ja kriittisen järjen käytölle. Samasta syystä HuuMaata voidaan toki myös kritisoida. Voidaan ajatella, että tietyssä herkkyysvaiheessa olevat nuoret kokevat ahdistavana tiedon joidenkin ihmisten kärsimyksestä ja huume-talouden vääryyksistä. Haastatteluissa heräsi kysymys siitä, onko oikein käyttää valistuskeinona menetelmää, joka joidenkin mielestä saattaa olla liiaksi tunteisiin vetoava, syyllistävä tai jopa manipuloiva? Toisaalta taas voidaan ajatella, että HuuMaa nostaa esiin huumausaineiden ohella monta tärkeää teemaa, kuten naisten aseman, ihmisoikeudet, köyhyyden ja maailmankaupan.

Jatta Herranen arvioi nuorten parissa tehtyä ehkäisevää työtä toteamalla, että nuorten mielenkiinto herää parhaiten menetelmillä, joissa nuoret itse pääsevät toimimaan ja heidän mielipiteitään kunnioitetaan ja kuunnellaan. Osallisuus on tärkeä osa nuorten parissa tehtävää ehkäisevää päihdetyötä. Nuorten päihteiden käyttö ja asenteet ovat suurelta osin sosiaalis-kulttuurinen ilmiö, mutta sitä ei ole otettu riittävästi huomioon ehkäisevässä päihdetyössä. Ehkäisevän päihdetyön kohteena pitäisi olla sosiaaliskulttuurisen muutoksen edistäminen ja virittävän valistuksen periaate yksilöiden muuttamisen ja yksilökeskeisten interventioiden sijaan. (Herranen 2010. 28) Tähän haasteeseen ja ajatukseen HuuMaa –kokonaisuus yhtyy, tarjoten mahdollisuuden ja huumetyön menetelmän, jonka avulla luodaan keskustelevaa ja avointa ilmapiiriä, sekä osallistetaan nuoret itse pohtimaan huumetalouden syitä ja seurauksia.

Haastatteluista nousi esille Elämäntapaliiton merkitys HuuMaa –kokonaisuutta ylläpitävänä organisaationa.

*”Koska silläkin on merkitystä, että se (HuuMaa) on tehty Elämäntapaliitos-
sa, koska Elämäntapaliitto jo nimenä ja toimintana ei profiloitu tämmö-
seen raittiustyöhön, eikä se profiloitu tämmöseen kieltolakiajatteluun, että
joku muu järjestö, jonka profiili olis kovinkin tämmönen raittiuspainotteinen
tai kovin huumekielteinen... Mun mielestä Elämäntapaliitto on osannut vali-
ta semmosen elämäntapa ja keskustelulinjan(...) siitä huolimatta voidaan
suhtautua tämmösiin uhkiin kielteisesti mutta kuitenkin ylläpitää keskus-
tua aiheesta.”*

(Sanna Pylkkänen)

Elämäntapaliiton profiloituminen terveitä elämäntapoja edistäväksi, mutta samalla ei moniakaan vaihtoehtoja poissulkevaksi järjestöksi, on hyvä lähtökohta tasavertaiselle keskustelulle eri tahojen kanssa. Huumausainekeskustelussa on tärkeä pitää yllä suhteita ja vuoropuhelua myös niihin tahoihin, jotka ovat eri linjoilla Suomen huumausainepolitiikasta, ja vaatisivat siihen muutoksia. Jokainen perusteltu mielipide on hyvä mielipide ja sellaiset tulee ottaa mukaan huumausainekeskusteluun.

5.4 Kehityssuuntia

Asiantuntijahaastatteluiden parasta antia oli pohdinta HuuMaan tulevaisuudennäkymistä ja niistä kehityssuunnista, joihin HuuMaata kannattaisi lähteä viemään. Itses-
tään selvää lienee se, että käytössä olevat resurssit vaikuttavat huomattavasti siihen, mitä HuuMaa -kokonaisuuden tiimoilta pystytään toteuttamaan. Rahoitus ja hankkeen oma työntekijä takaisivat työn jatkumisen ja sen, että työtä voitaisiin tehdä täysipäiväisesti konkreettisten tuloksien ja vaikuttavuuden aikaansaamiseksi.

Tähän asti HuuMaa –hankkeessa on tuotettu erilaisia menetelmiä globaalin huume-
talouden käsittelyyn sekä jonkin verran tietopaketteja ja erilaisia julkaisuja aiheesta. Haastattelujen perusteella tiedon tuottaminen olisi yksi tärkeimmistä tehtävistä HuuMaa –kokonaisuudessa tästä eteenpäinkin. Esiin nousi kaksi erilaista julkaisua eri tarkoituksiin. Haastateltavat painottivat hyvin tehdyn, valmiiksi pureskellun koulutus-
materiaalin tärkeyttä, ja sitä mahdollisuutta, että HuuMaa –toiminta voisi laajeta enemmän kouluttamiseen ja käytännön valistamiseen. Esille nousi ajatus kouluttaja-
koulutuksista, joissa HuuMaa asiantuntijat järjestäisivät koulutustilaisuuksia päihde-
työn ammattilaisille ja muille asiasta kiinnostuneille, jotka puolestaan voisivat itse

käydä kouluilla ja erilaisissa tilaisuuksissa pitämässä luentoja tai valistustunteja HuuMaa –teemalla.

”Mut se mitä siinä pitäis tehdä ehkä, niin koota oikeen semmonen hyvä, ei liian raskas, hyvin monistettava koulutuspaketti, joka ei ois täysin riippuvainen siitä vetäjästä, että siihen pystyttäis kouluttamaan näitä kouluttajia, ja et se koulutuspaketti ois oikeesti helposti omaksuttavissa. Ei liian suurella vaivalla, mut et joku välimuoto löytyis siihen.”

(Juha Mikkonen)

...”kun tämmösillä satunnaisvalistajilla, kuten opettajilla ei oo aikaa lukee ja tutustua miljoonaan asiaan, niin just silloin se, että matsku on pureskellussa paketissa niinku valmiiks, niin se on semmonen yks mahdollisuus vielä kehittää sitä juttua.”

(Elina Kotovirta)

Toisena ajatuksena oli tietoteoksen kirjoittaminen HuuMaa –aihepiiristä. Suomessa on vaikea saada tietoa globaaleista huumeidentuotantoon kytkeytyvistä asioista, sillä HuuMaa on ollut ainutkertainen ehkäisevän päihdetyön toimija tämän aihepiirin osalta.

”...niin me tarvitaan mun mielestä tästä HuuMaasta ihan semmonen tietoteos (...) siitä, että millanen tää eurooppalainen huumausainepolitiikka tällä hetkellä on, mitä ne on ne vaikuttavat rakenteet mitä Suomessa on, missä meillä säädetään näitä lakeja ynnä muita, ja mitä se on Euroopassa, YK:ssa, joka paikassa. Mitä asioita siellä käsitellään? Mitkä on nää meidän suurimmat huumeidentuottaja maat? Minkälainen yhteiskunta siellä on? Ja miks nää asiat toimii siellä niinkun ne toimii?”

(Sanna Pylkkänen)

Ehkäisevän päihdetyön, ja miksi ei kehitysyhteistyön asiantuntijoidenkin teksteistä rakentuva HuuMaa -tietoteos olisi hyödyllinen materiaali niin ehkäisevän päihdetyöntekijöiden kuin opiskelijoidenkin käyttöön. Päivitetyt tiedon kerääminen huumausainneiden ja huumausainepolitiikan alueelta on raskasta työtä, jota voisi tehdä kokopäiväisesti saamatta silti kerättyä kaikkea tietoa aiheesta. Tilanteet elävät ja muuttuvat ympäri maailmaa nopeaan tahtiin, minkä vuoksi tietoakin olisi hyvä päivittää vastaamaan tätä hetkeä. 2000 –luvun alussa kirjoitetut tekstit eivät välttämättä päde kymmenen vuoden jälkeen.

HuuMaa –kokonaisuus on tällä hetkellä tienristeyksessä, jossa sillä on monta suuntaa, jota on mahdollista lähteä kulkemaan. Valittu tie riippuu paljon järjestön ja mahdollisen HuuMaa työntekijän ajatuksista sekä resursseista, joita on käytettävissä. Haastatteluista pystyi erittelemään selvästi kolme vaihtoehtoa siitä, mihin suuntaan HuuMaa –kokonaisuutta voisi kehittää. HuuMaalla olisi edellytykset toimia tiiviimmin mukana kehitysyhteistyössä, sillä kehitysnäkökulma on vahvasti HuuMaan ajattelun taustalla. HuuMaa voisi tuoda kehitysyhteistyöhön uuden näkökulman, ja asiantuntijuutta voitaisiin jakaa molemminpuolisesti. Toisaalta voisi olla järkevää keskittyä ennen kaikkea päihdejärjestöihin, ja lisätä entisestään yhteistyötä ehkäisevän päihdetyön toimijoiden kanssa. Valistuksen kannalta päihdejärjestöjen kanssa toimiminen saattaa olla hyödyllisempää, sillä tällä tavoin päihdevalistuksen kentälle saadaan uusi näkökulma ja erilaisia menetelmiä. Kolmas mahdollisuus ovat koulut ja oppilaitokset, joiden kautta HuuMaa –ajattelua pystytään tehokkaasti viemään eteenpäin. Yhteistyö opettajien kanssa niissä oppilaitoksissa, joiden opiskelijat saattavat tulevaisuudessa työskennellä tämän aihepiirin parissa, olisi tärkeää. HuuMaa –näkökulmaa voisi tuoda esille opetuksessa esimerkiksi yliopistoissa, ammattikorkeakouluissa ja kansanopistoissa. HuuMaa –ajattelua tulisi kytkeä myös yläkoulujen ja lukioden opetukseen integroimalla sitä eri aineiden opetukseen. Haastatteluissa tätä vaihtoehtoa pidettiin erilaisia kampanjoita ja teemapäiviä parempana vaihtoehtona, sillä näin opetuksesta tulisi pysyvää ja jatkuvampaa. HuuMaa –näkökulmaa voisi tuoda esille esimerkiksi maantiedon, yhteiskuntaopin ja terveystiedon opetuksessa.

Elämäntapaliitto on Preventiimin kanssa yhteistyössä suunnitellut syksyksi 2011 toteutettavan HuuMaa kouluttaja koulutuksen, jossa HuuMaasta kiinnostuneita alan ammattilaisia ja opiskelijoita koulutettaisiin HuuMaa –kouluttajaksi. Nämä kouluttajat voisivat kiertää kouluissa ja oppilaitoksissa pitämässä alustuksia ja oppitunteja HuuMaa –kokonaisuudesta. Haastatteluissa nousi myös esille ajatus kouluttaja- ja asiantuntijaverkostoista.

”Kouluttajaverkoston kokoaminen ois varmasti ihan hyvä etenemissuunta. Toinen sitä tukemaan vois sitten hyvinkin olla, mist on ollut aikaisemminkin puhetta, niin tämmönen asiantuntijaverkosto, missä olis näiden asioiden kanssa töitä tehneitä tai tekeviä joita voitais konsultoida silloin kun meidän omat tietomme hieman loppuvat”

(Juha Mikkonen)

Asiantuntijaverkostoa voisi hyödyntää ajantasaisen tiedon tuottamisessa sekä koulutamisessa ja seminaareissa. Kouluttajaverkosto voisi tuoda Elämäntapaliitolle lisää nuoria, innokkaita työntekijöitä, joille mahdollisuuksien mukaan voitaisiin maksaa korvausta kouluttajan tehtävistä. Työ sopisi erityisen hyvin opiskelijoille, jotka tarvitsevat lisätienestiä opintojensa ohella.

Vaikka HuuMaa –kokonaisuudella on alkuvuosista saakka ollut omat Internet sivut, voisi verkossa työskentely olla haastatteluiden mukaan yksi tarpeellinen kehityssuunta. Huumaa.net –sivujen lisäksi hankkeella on ollut melko vähän toimintaa netissä. Internetissä liikkuu valtavasti nuoria, joten HuuMaan kannattaisi mennä sinne, missä nuoret helpoiten tavoittaa. Esimerkiksi sosiaalista mediaa ja nettinuorisotyötä (netaria) hyödyntämällä voisi avautua uusi sidosryhmä, jonka HuuMaa –kokonaisuus tavoittaisi.

Sisällöllisesti HuuMaa on alun perin keskittynyt kasviperäisiin huumeisiin, ja niistä aiheutuviin globaaleihin ongelmiin. Haastatteluissa tuotiin esille lisääntynyt keskustelu kannabiksesta, sekä muuntohuumeiden ja muiden synteettisten huumeiden vaikutukset Suomeen. Kannabiksen kotikasvatuksen lisääntyminen (Kotovirta 2011haastattelu), ja sen ongelmallisuus HuuMaa –kokonaisuuden näkökulmasta olisi hyvä ottaa tulevaisuudessa huomioon. Kun kannabiksesta ei voida puhua enää muualta tulevana orjakaupantuotteena, on pystyttävä toisin tavoin perustelemaan käytön haitallisuus. Vuoden 2009 toimintasuunnitelmassa HuuMaa -toiminnan tavoitteisiin kirjattiin näkökulman laajentaminen enemmän ihmisoikeuspainotteiseksi, jolloin keskusteluun voitaisiin tuoda myös synteettisten huumeiden aiheuttama problematiikka. (Elämäntapaliitto 2008) Resurssien puutteen vuoksi ideaa ei ole pystytty viemään eteenpäin.

Kaiken kaikkiaan haastateltavat pitivät HuuMaa –kokonaisuutta tärkeänä lisänä huumausainevalistukseen, ja puhuivat HuuMaa –kokonaisuuden jatkumisen puolesta. Asiantuntijoiden puolelta toivomus on selvä: Vaikka ehkäisevän päihdetyön järjestötoiminnassa tehdään tällä hetkellä suuria päätöksiä liittyen rahoitukseen ja järjestöjen yhdistymisiin, ei päätöksiä pidä tehdä rahoitusten tai yksittäisten mielihalujen pohjalta, vaan sen pohjalta, mikä on kansalaisyhteiskunnan kehittämisen tehtävä. Kansalaisyhteiskunta kehittyy, kun käsitellään myös vaikeita aiheita.

5.5 HuuMaa –verkoston rakentamista

Aiemmin tässä työssä on mainittu HuuMaa –verkostosta, sekä organisaatioista joiden kanssa HuuMaa –kokonaisuus on tehnyt vuosien varrella yhteistyötä. (ks. 4.3) Haastateltavat pohtivat myös tahoja, joiden kanssa HuuMaan kannattaisi tulevaisuudessa tehdä yhteistyötä ja verkostoitumista.

HuuMaa –kokonaisuuden globaali näkökulma velvoittaa olemaan ajan tasalla huumausaine keskustelun kansainvälisellä tasolla. HuuMaassa työskentelevien tulee miettiä, ketkä ovat niitä tahoja, jotka yhteiskunnallisella tasolla keskustelevalt huumausainepolitiikasta. HuuMaassa täytyy tehdä myös Suomesta ulospäin suuntautuvaa työtä, ja toisaalta HuuMaan kautta pystytään tuomaan ajantasaista tietoa globaaleista huumausaineasioista Suomeen. Yhteistyö esimerkiksi Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen kanssa, sekä YK:n huumausainetoimikunnan keskusteluiden seuraaminen ovat hyviä tapoja olla mukana kansainvälisessä keskustelussa.

Haastattelussa mainittiin niin sanottujen sateenvarjo-organisaatioiden merkitys verkostoitumiselle. THL:n ohella muita sateenvarjo-organisaatioita ovat muun muassa Preventiimi, Kepa ja Allianssi, jotka keräävät alleen eri järjestöjä ja tahoja. Näin verkostoituminen helpottuu, ja hankkeen tunnettuus ja vaikuttavuus paranevat. Järjestöyhteistyössä HuuMaan kannalta on tärkeää herättää eloon ja päivittää jo olemassa olevat verkostot, joiden kanssa ei välttämättä ole viime vuosina tehty tiivistä yhteistyötä. Järjestökentältä erityisesti nousi esille YAD ry, jonka kanssa on tehty paljon aikaisempaa yhteistyötä, sekä EOPH, jolla on kattavaa nettiosaamista ehkäisevän päihdetyön kentällä.

Yhteistyö oppilaitosten kanssa nousi kaikissa haastatteluissa useaan otteeseen esille. Yhteistyötä voisi rakentaa HuuMaa –kokonaisuuden ja oppilaitosten välille useammalla tavalla. Ensinnäkin yhteistyö lehtoreiden kanssa yliopistoissa, ammattikorkeakouluissa ja kansanopistoissa, joissa koulutetaan alan ammattilaisia, ei ainoastaan ehkäisevän päihdetyöntekijöiksi, vaan myös muille aloille, jossa HuuMaa tietoutta voidaan hyödyntää. Toiseksi tiiviin yhteistyön rakentaminen yläkouluihin, lukioihin

ja ammattioppilaitoksiin, joissa HuuMaa –kokonaisuutta voidaan hyödyntää opetuksessa kohdennettuna kaikkiin oppilaisiin. Opetusta voidaan toteuttaa teemapäivien ja –viikkojen, sekä kampanjoiden muodossa, mutta paras tapa olisi integroida opetus suoraan eri aineiden yhteyteen. Tämä vaatii hyvien menetelmien, ja helposti pureuskeltavien koulutuspakettien tuottamista opettajia varten. Kolmas tapa toteuttaa yhteistyötä on kouluttajaverkosto, mikä mahdollistaisi HuuMaa –näkökulman viemisen kouluihin omien kouluttajien toimesta. Tässä tapauksessa Elämäntapaliitto voisi palokata joitakin HuuMaa -kouluttajia, jotka kiertäisivät kouluissa pitämässä HuuMaa -aiheisia tunteja.

Nuorille suunnatussa hankkeessa on kannattavaa tehdä yhteistyötä nuorisotoimen kanssa, joka on suuri nuoria kokoava taho. Jos HuuMaa –kokonaisuutta halutaan viedä aiempaa enemmän verkkoon toimimaan, olisi Netari hyvä mahdollisuus päästä kosketuksiin nuorten kanssa verkon kautta. Netari-toiminta on valtakunnallista ja moniammatillista nuorisotyötä verkossa. Sen tarkoituksena on saada yhteys verkossa aikaansa viettäviin nuoriin. Netaria hallinnoi Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskus opetus- ja kulttuuriministeriön sekä sosiaali- ja terveysministeriön tuella. (netari-info)

”Helsingin kaupunkihan koordinoi jo nyt ihan valtakunnallisesti sitä netaria, joka on siis verkkonuorisotyötä. Siel on siis näitä verkkoterkkareita, siel on verkko sossuja, miks ei vois joskus olla jossain niitten, vaikka ircissä tai jossain joku verkkoHuuMaa tyyppi vastailemassa kysymyksiin esimerkiksi habbossa tai muualla tai jossain niiden, kun netari kouluttaa nuorisotyöntekijöitä ihan face to face, niin jossain semmosessa mukana joku osuus.”

(Elina Kotovirta)

Verkkonuorisotyön ohella haastattelusta nousi esille mahdollisuus tehdä yhteistyötä nuorten työpajojen kanssa, joissa esimerkiksi peruskoulusta pudonneet tai nivelvaiheessa olevat nuoret voivat suorittaa opintoja erilaisessa ympäristössä.

6 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Viimeisessä luvussa pohdin HuuMaa -kokonaisuuden tulevaisuutta ja kehityssuuntia niiden tietojen ja tuntemusten perusteella, joita minulle on tullut työskenneltyäni aiheen parissa yhdeksän kuukautta. Vedän yhteen niitä linjauksia, joita haastatteluissa on ilmennyt, sekä pohdin omakohtaisten näkemysten kautta HuuMaan tulevaisuutta osana Elämäntapaliiton toimintaa.

6.1 Pohdintaa HuuMaa -kokonaisuuden kehittämisestä tulevaisuudessa

Suomen huumeongelman kannalta kasviperäisten huumeiden tuotanto ja huumetalouteen liittyvät ihmisoikeusrikkomukset eivät ole tärkein peruste tehdä huumevalistusta. Suomen syrjäinen sijoittuminen Euroopan, ja koko maailman, kartalla suurimpiin huumeidentuottajamaihin nähden ei anna suomalaisille itselleen aihetta olla huolissaan huumeidentuotantoon liittyvien globaalien ongelmien rantautumisesta maamme. Perustavaa laatua oleva kysymys kuuluukin: Onko sellaisen huumevalistuksen antaminen tarpeellista, jonka käsittelemät ongelmat koskettavat itseämme ainoastaan välillisesti? Vastaukseni kysymykseen on, että se on ehdottoman tarpeellista. Elämäntapaliiton HuuMaa -kokonaisuus on tärkeä suomalaisen huumevalistuksen ja huumausainekeskustelun täydentäjä. Kokonaisvaltaisen ja laadukkaan päihdekasvatuksen kannalta pidän HuuMaa -kokonaisuuden säilyttämistä todella tärkeänä sen omaperäisen ja keskustelevalan näkökulmansa vuoksi.

Toiminnan kehittämisen kannalta uusien resurssien saanti on HuuMaan toiminnan edellytys. Ilman työntekijää HuuMaa -kokonaisuutta pystytään pitämään elossa, mutta kehittämistyö jää vaatimattomaksi. Elämäntapaliitolla on mahdollisuus lähteä kehittämään HuuMaa -kokonaisuutta haluamaansa suuntaan ja hakemaan rahoitusta toiminnalle eri tahoilta. Vaikka mahdollisia kehityspolkuja on useita, ei HuuMaassa kannata lähteä kehittämään kaikkia osa-alueita kerralla vaan valita selkeä linja ja teemat, joita lähdetään viemään eteenpäin.

Haastatteluissakin esille nousseita uusia tuulia ovat esimerkiksi kehitysyhteistyöhön panostaminen ja kehitysyhteistyöjärjestöjen kanssa yhteistyössä toimiminen. Tämä edistäisi erityisesti jaettua asiantuntijuutta, ja hyöty järjestöjen välillä voisi olla molemminpuolista. Ajantasaisen tiedon saaminen niistä maista, jotka ovat vahvasti mu-

kana huumeidentuotannossa ja siihen liittyvässä ketjussa, on HuuMaa -kokonaisuuden kannalta tärkeää. Toisaalta voimme jakaa omaa asiantuntijuuttamme muille järjestöille, jotka eivät ole tietoisia ”huumetalouden lonkerosta”.

Koulu- ja nuorisotaloyhteistyö avaisi laajat mahdollisuudet tuoda HuuMaa -näkökulmaa esille niin ammattilaisille kuin koululaisillekin. Ehkäisevän päihdetyön ammattilaisille, nuorisotyöntekijöille ja opettajille valmiit menetelmät ja laadukkaat materiaalit ovat tärkeä apuväline käsiteltäessä uusia ja vaikeita asioita. Kuitenkin pidän tärkeänä sitä, että HuuMaa pystyisi itse kouluttamaan, jakamaan tietoa ja antamaan valmiuksia opettajille ja ehkäisevän päihdetyön ammattilaisille käsitellä HuuMaa -näkökulmaa, sillä ehkäisevän päihdetyön ammattitaidon opettamisen olisi perustuttava enemmän työssä tarvittavien valmiuksien kuin valmiiden toimintamallien opettamiseen. (Viitanen 2010. 94)

HuuMaa on toiminut verkossa nettisivujensa kautta hankkeen alkuvuosista asti. Nettisivuihin on panostettu uudistamalla koko sivusto vuonna 2007, jolloin siihen saatiin kohdennettua avustusta Raha-automaattiyhdistykseltä. Verkossa toimiminen, sosiaalinen media sekä mediassa vaikuttaminen ovat tärkeitä toimia sellaisen hankkeen kannalta, jolle halutaan saada tunnettuutta ja joka pyrkii vaikuttamaan yhteiskunnalliseen keskusteluun. Mediavaikuttaminen on hyvä tapa tuoda omaa sanomaa esille. Markku Soikkeli (2010) kertoo, että päihteiden käyttöä ja haittoja voidaan ehkäistä pyrkimällä mukaan julkiseen keskusteluun, pitämällä aihetta näkyvissä ja tuomalla esiin olennaisia näkökantoja. Olemalla mukana keskustelussa, pystytään itse määrittelemään asioiden tärkeysjärjestystä ja tulkintakehyksiä sekä murtamaan hiljaisuuden kierteitä. Kaikki tämä korostaa sitä, kuinka tärkeää on vaikuttaa mediaan ja toimia sen kautta. (Soikkeli 2010. 36) Oikeanlainen verkossa toimiminen sekä näkyvät yhteistyökampanjat esimerkiksi kehitysyhteistyö- tai ihmisoikeusjärjestöjen kanssa voisivat tuoda näkyvyyttä HuuMaa -kokonaisuudelle. Tällä tavoin ihmiset saataisiin kiinnostumaan ja ottamaan selvää HuuMaan ajamista teemoista.

Jotta HuuMaa –kokonaisuutta pystytään toteuttamaan ammattitaidolla tarvitaan ajankohtaista tietoa maailman huumausaineasioista sekä HuuMaa –kokonaisuuden parissa työskenteleville että jaettavaksi asiasta kiinnostuneille. Ajan hermolla olevan tietoteoksen kirjoittaminen olisi hyvä tapa tuottaa tietoa HuuMaan käsittelemistä asi-

oista, sillä sitä ei ole Suomessa paljoa saatavilla. Kirjoittamisessa voisi hyödyntää asiantuntijaverkostoa, jonka voisi koota niin ehkäisevän päihdetyön, kehitysyhteistyön kuin ihmisoikeustyönkin asiantuntijoista. Laadukasta HuuMaa –tietoteosta voitaisiin käyttää oppilaitoksissa ja ammattilaisten keskuudessa, mutta myös muuten vain tältä osin maailman tilasta kiinnostuneet voisivat hankkia teoksen itselleen luettavaksi. Kattavan tietoperustan ja kokonaisvaltaisen näkökulman aikaansaamiseksi synteettisten huumeiden käsittely osana HuuMaa –kokonaisuutta olisi perusteltua. HuuMaa muutti vuoden 2009 toimintasuunnitelmassa tavoitteita siten, että kehitysnäkökulman sijasta toiminnassa keskitytään entistä enemmän ihmisoikeusnäkökulman käsittelemiseen. Tästä näkökulmasta katsottuna synteettisten huumeiden ottaminen mukaan HuuMaa –kokonaisuuteen kasviperäisten huumeiden rinnalle on tarpeellista. Euroopassa myytävien synteettisten huumeiden tuotanto tapahtuu pitkälti Euroopassa ja sen lähialueilla. Näiden huumeiden tuotanto ei ole samalla lailla paikkaan sidottua, mutta toiminta pyörii pääasiassa järjestäytyneen rikollisuuden voimin, jossa muun muassa ase- ja ihmiskauppa ovat suuressa roolissa. (Elämäntapaliitto 2008. 2)

HuuMaassa on tehnyt vuosien varrella hyvää ja merkitsevää työtä suomalaisen huumevalistuksen ja huumausainekeskustelun kentällä. Päihdevalistuksen menetelmissä sorrutaan turhan usein yksipuoliseen tiedon jakamiseen ja uskotaan, että niin sanotun oikean tiedon levittäminen nuorten keskuuteen johtaa automaattisesti muutoksiin heidän käyttäytymistavoissaan. Nuorille kohdennettua päihdevalistusta voidaan arvostella myös sisällöllisten näkökulmien rajoittuneisuudesta. (Viitanen 2010. 47) HuuMaa –näkökulma avaa uuden oven huumekasvatukseen ja näyttää, kuinka vaikeita asioita pystytään käsittelemään ja keskustelua virittämään nuorten keskuudessa tai jopa yhteiskunnallisella tasolla sortumatta totuttuihin kliseisiin. Yleisesti huumausainekeskustelussa olisi tärkeää, että näistä vaikeista asioista pystyttäisiin puhumaan arjessa normaaliin tapaan, tekemättä huumausaineista liian suurta numeroa ja nostamatta aihetta liikaa jalustalle. Huumausaineiden ei pitäisi olla nuorille mikään suuri peikko, vaan oikeanlaisen valistuksen avulla huumeista täytyisi saada keskustelunaihe, josta voidaan puhua järkevästi jättämällä pois liika propaganda ja pelottelu.

”...meidän on vaan opittava elämään sen kanssa ja kasvatettava tulevat sukupolvet siihen, että (...) tässä kukkakedolla kasvaa muutama nokkonenkin muiden joukossa. Ja niitten on ymmärrettävä se, että mitä siitä seuraa kun sitä menee kourasemaan.”

(Sanna Pylkkänen)

LÄHTEET

Buxton 2009. Alternative Developent in Counter Narcotics Policy. Huumeet ja kehitys –seminaarin esitys.

Forsell, Martta & Virtanen, Ari & Jääskeläinen, Marke & Alho, Hannu & Partanen, Airi (toim.). (2010). Huumetilanne Suomessa 2010: Kansallinen huumevuosiraportti EMCDDA:lle. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). (Raportti/THL; 40/2010). Helsinki: Yliopistopaino.

Elämäntapaliitto 2000-2008. HuuMaa –hankkeen toimintasuunnitelmat

Elämäntapaliitto 2002. Huumetalouden lonkerot. Hyvinvoinnin ilmapuntari 8.

Elämäntapaliitto 2011a. Periaate- ja tavoiteohjelma. Viitattu 14.4.2011
<http://www.elamantapaliitto.fi/images/stories/liitteet/periaateohjelma.pdf>

Elämäntapaliitto 2011b. Hankerekisteri. Viitattu viim. 10.5.2011
<http://www.elamantapaliitto.fi/content/view/167/133/>

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino. 4. painos

Havio, Marjaliisa & Inkinen, Maria & Partanen, Airi (toim.) 2009. Päihdehoitotyö. Helsinki: Tammi.

Hemánus, Pertti & Partanen, Juha & Virtanen, Matti 1987. Virittävyysongelma. Julkaisuja sarja C9. Tampere: Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos.

Herranen, Jatta 2010. Toisin tekemisen paikka? Ehkäisevää päihdetyötä nuorten silmin. Teoksessa Kylmäkoski, Merja & Pylkkänen, Sanna & Viitanen, Reijo (toim.) 2010. Yhteisöllisiä näkökulmia nuorten ehkäisevään päihdetyöhön. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu-HUMAK.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi. 15. painos.

Yad 2006. Huumeet ja maailmankauppa. Huumeboikotin materiaalia

Kannisto, Tarna & Vuollekoski, Kaisa. Huumeet ja maailma.

Koste, Asmo 2010. Nuorista Suomessa 2010 tutkimuskooste. Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry:n julkaisu.

Laatutähteä tavoittelemassa. Ehkäisevän päihdetyön laatukriteerit. 2006. Helsinki: Stakes

Laine, Pekka & Hoppu, Kalle 2007. Gamma, lakka ja Internet-huumeet. Pääkirjoitus Duodecim 2007;123:2159–60

Lappalainen-Lehto, Riitta & Romu, Maija-Liisa & Taskinen, Mailis 2008. Haasteena päihteet – Ammatillisen päihdetyön perusteita. Porvoo: WSOY.

Lapsiasiavaltuutettu. Kuulemmeko lapsen äänen? Lapsen oikeudet ja päihdepolitiikka. Lapset, perheet ja päihteet –seminaarin materiaalia. Helsinki: 2009

Mikkonen, Juha 2002. Huumeet ja kehitys – toimintamallia etsimässä. Elämäntapaliiton HuuMaa –toiminnan kehittämisen taustaselvitys. 10/2002

Piispa, Matti 1997. Valistus, holhous, suojele. Tampere: Tampereen yliopisto

Pylkkänen, Sanna & Viitanen, Reijo & Vuohelainen, Elsi (toim.) 2009. Mitä on nuorisoalan ehkäisevä päihdetyö? Laadukkaan päihdekasvatuksen tukimateriaali.

Päihdelinkki verkkosivut 2006. Huumeet ja laki. Viitattu 17.3.2011
<http://www.paihdelinkki.fi/Pikatieto/huumeet-ja-laki>

Päihdelinkki verkkosivut 2005. Kansainvälinen huumausaineysteistyö. Viitattu 17.3.2011. <http://www.paihdelinkki.fi/tietoiskut/374-kansainvalinen-huumausaineysteisty>

Päihdeongelmien ehkäisyn ja hoidon koulutuksen kehittämistyöryhmän mietintö. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:17. Opetusministeriö: Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto 2007.

Päihdetilastollinen vuosikirja 2010. Alkoholi ja huumeet. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.

Salaspuro, Mikko & Kiiänmaa, Kalervo & Seppä, Kaija (toim.) 2003. Päihdelääketiede. Helsinki: Duodecim. 2.painos.

Sarvanti, Tapani 1997. Huumeepolitiikka ja oikeudenmukaisuus. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta, sosiaalipolitiikan laitos. Stakes/tutkimuksia 83.

Soikkeli, Markku 2001. Valistus osana huumeiden käytön ehkäisyä. Teoksessa Piisi, Ritva (toim.) Huumetyö. Helsinki: Tammi. 48- 72.

Soikkeli, Markku 2004. Miten puhua huumeista? Helsinki: Stakes. 2. painos.

Soikkeli, Markku 2010. Mediavaikuttaminen on hyvä menetelmä. Julkaisussa Mieskolainen, Juha & Kesänen Minna (toim.) Yhteisöt ja ehkäisevä päihdetyö. Kehittämishankeraportti. Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston julkaisuja 2/2010

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2000. Nuorten huumeiden käytön ehkäisytoimikunnan mietintö. Komiteamietintö 2000/3

Sosiaali- ja terveysministeriö 2011. Huumausainepolitiikalla ehkäistään käyttöä ja kauppaa. Viitattu 10.5.2011.

<http://www.stm.fi/hyvinvointi/paihdehaitat/huumepolitiikka>

Suhonen, Katri (toim.) 2004. Huumeet ja maailma. Yk:n kehitystavoitteet ja huumetalouden torjuminen.

Stakes 2007. Ehkäisy ja hoito. Laadukkaan päihdetyön kokonaisuus. Stakes.

Tella, Suvi & Opari, Päivi 2009. Järjestöt huumetyötä kehittämässä. Järjestöjen huumausainehjelma 2006-2008. Terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisuja 2/2009.

Viitanen, Reijo 2010. Nuorten päihdevalistuksen sokeat pisteet ja päihdekasvatuksen mahdollisuudet. Teoksessa Kylmäkoski, Merja & Pylkkänen, Sanna & Viitanen, Reijo (toim.) 2010. Yhteisöllisiä näkökulmia nuorten ehkäisevään päihdetyöhön. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu-HUMAK.

Valtioneuvoston periaatepäätös – Suomen toimintalinja kansainvälisessä huumausainetorjunnassa 2008-2011.

Weckroth, Antti 2001. Päihteestä huumeeksi – huumeongelman kulttuuriset tulkinnat. Teoksessa Piisi, Ritva (toim.) 2001. Huumetyö. Helsinki: Tammi 30-47

Ylikangas, Mikko 2009. Unileipää, kuolonvettä, spiidiä. Huumeet Suomessa 1800-1950. Jyväskylä: Atena

Yliviitala, Johanna 2004. Huumeviestintä ja paikallistoimintahanke 2001-2003. Terveystieteiden tutkimuskeskus, Elämäntapaliitto ry ja Terveys ry. Elämäntapaliiton HuuMaa – huumeet ja kehitys – paikallistoimintaosuuden loppuraportti.

LIITTEET

Teemahaastattelun runko

1. Mitä kautta sinä olet ollut tekemisissä HUUmaa –kokonaisuuden kanssa?
2. a) Onko HUUmaan aihepiiri mielestäsi vaikeaselkoinen valistajien näkökulmasta? b) Entä valistettavien näkökulmasta?
3. Mihin suuntaan HUUmaa –kokonaisuutta mielestäsi kannattaisi tulevaisuudessa lähteä kehittämään? (Ota huomioon käytettävissä olevat resurssit)
4. Mitkä tahot olisivat hyviä yhteistyökumppaneita tulevaisuudessa?
- 5.a) Onko HUUmaan huumevalistukseen tuoma kehitysnäkökulma mielestäsi tarpeellinen suomalaisessa huumeaine keskustelussa ja huumevalistuksessa? b) Minkä takia?